

Regionální aspekty Natura 2000 na příkladu Moravskoslezského kraje

Bc. Lubomír Janeček

Diplomová práce
2011

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta managementu a ekonomiky
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
akademický rok: 2010/2011

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Bc. Lubomír JANEČEK**
Osobní číslo: **M081334**
Studijní program: **N 6202 Hospodářská politika a správa**
Studijní obor: **Veřejná správa a regionální rozvoj**

Téma práce: **Regionální aspekty Natura 2000 na příkladu
Moravskoslezského kraje**

Zásady pro vypracování:

Úvod

I. Teoretická část

- Popište vznik a vývoj ochrany přírody a krajiny v ČR i EU.
- Představte nástroje environmentální politiky, zejména ve vztahu k soustavě NATURA 2000.

II. Praktická část

- Uveďte lokality soustavy NATURA 2000 v Moravskoslezském kraji a zhodnoťte stav jejich ohrožení.
- Z uvedených lokalit vypracujte, pro tři nejvýznamnější, strategii šetrnější ochrany.
- Navrhněte katalog projektů, v daných lokalitách, spolufinancovaných z fondů EU.

Závěr

Rozsah diplomové práce: cca 40
Rozsah příloh:
Forma zpracování diplomové práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury:

- [1] KOČÍKOVÁ, P. Evropská Unie a životní prostředí. 1. vyd. Ostrava: Montanex, 1998. 182 s. ISBN 80-85780-98-4.
- [2] KONEČNÝ, M. Ekologický management. 1. vyd. Karviná: Slezská univerzita, 2005. 262 s. ISBN 80-7248-293-9.
- [3] MEZŘICKÝ, V. Enviromentální politika a udržitelný rozvoj. Praha: Portál, 2005. 208 s. ISBN 80-7367-003-8.
- [4] MOLDAN, B. Neudržitelný rozvoj ekologie hrozba i naděje. 2. vyd. Praha: Karolinum, 2003. 141 s. ISBN 80-246-0769-7.

Vedoucí diplomové práce: RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.
Ústav regionálního rozvoje, veřejné správy a práva
Datum zadání diplomové práce: 20. června 2011
Termín odevzdání diplomové práce: 15. srpna 2011

Ve Zlíně dne 20. června 2011

prof. Dr. Ing. Drahomíra Pavelková
děkanka

RNDr. Oldřich Hájek, Ph.D.
ředitel ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA DIPLOMOVÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že:

- odevzdáním diplomové práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹;
- diplomová práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí:
 - bez omezení;
 - pouze prezenčně v rámci Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně;
- na mou diplomovou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²;
- podle § 60³ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;

¹ zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

² zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, učje-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené takem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

³ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vědného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

- podle § 60⁴ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – diplomovou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování diplomové práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské/diplomové práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že:

- jsem diplomovou práci zpracoval samostatně a použité informační zdroje jsem citoval;
- odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

Ve Zlíně 15.8.2011

⁴ zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlídně k větší výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Diplomová práce „Regionální aspekty Natura 2000 na příkladu Moravskoslezského kraje“ se zabývá problematikou ochrany přírody na území Moravskoslezského kraje – vznikem, současností a návrhy pro budoucnost.

Diplomová práce mapuje informace a dosavadní zkušenosti s řízením a organizačním zabezpečením managementu vybraných chráněných území na území Moravskoslezského kraje. Poukazuje na úskalí s řízením ochrany přírody v oblasti chráněných území a hodnotí přínos Natury 2000 pro management ve vybraných chráněných územích.

Klíčová slova: životní prostředí, státní politika životního prostředí, ptačí oblasti, ochrana přírody a krajiny, chráněná území, environmentální politika, strukturální fondy, NATURA 2000, Evropská unie, regionální politika, flora, fauna.

ABSTRACT

Thesis „Regional aspects of Natura 2000 in the example of the Moravian Region“ is engaged in math problem – conservation in the Moravian region - origins, and present proposals for the future.

Thesis maps information and experience in management and organizational sup-baked management of selected protected areas in the Region. Highlights the pitfalls in the management of nature conservation in protected areas and assess the contribution of Natura 2000 management in selected protected areas.

Keywords: environment, national environmental policy, protection of nature and landscape, bird areas, protected areas, environmental policy, structural funds, Natura 2000, European Union, regional policy, the flora, fauna.

Děkuji vedoucímu své diplomové práce RNDr. Oldřichu Hájkovi, Ph.D. za cenné rady a pomoc při realizaci této práce.

Dále děkuji všem pracovníkům Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, kteří mi umožnili přístup k informacím pro tuto práci. Také děkuji všem z oblasti ochrany přírody, kteří se podíleli na vzniku mé diplomové práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD.....	9
I TEORETICKÁ ČÁST	10
1 HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY	11
1.1 HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY V ČESKÉ REPUBLICE	11
1.2 HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY NA ÚZEMÍ EVROPSKÉ UNIE	18
1.2.1 Shrnutí vývoje akčních programů ochrany živ prostředí časová osa	31
2 NÁSTROJE EVNIRONMENTÁLNÍ POLITIKY	32
2.1 STRUKTURÁLNÍ FONDY EVROPSKÉ UNIE	37
2.1.1 Natura 2000 v České republice	43
II PRAKTICKÁ ČÁST.....	46
3 LOKALITY NATURA 2000 V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI	47
4 VYBRANÉ LOKALITY A JEJICH OCHRANA	55
4.1 PTAČÍ OBLAST BESKYDY	55
4.2 PTAČÍ OBLAST HEŘMANSKÝ STAV - ODRA –POOLŠÍ.....	61
4.3 PŘÍRODNÍ REZERVACE ŠTĚPÁN.....	65
5 IMPLEMENTACE NATURA 2000 V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI	69
5.1 PROJEKTOVÝ ZÁMĚR PTAČÍ OBLAST BESKYDY.....	73
5.2 PROJEKTOVÝ ZÁMĚR PTAČÍ OBLAST HEŘMANSKÝ STAV - ODRA - POOLŠÍ.....	74
5.3 PROJEKTOVÝ ZÁMĚR PŘÍRODNÍ REZERVACE ŠTĚPÁN.....	77
ZÁVĚR	80
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	82
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK	83
SEZNAM MAP.....	85
SEZNAM TABULEK.....	86
SEZNAM PŘÍLOH.....	87

ÚVOD

Obsahem diplomové práce, která je nazvána „Regionální aspekty Natura 2000 na příkladu Moravskoslezského kraje“, je historie, současnost a návrhy pro budoucnost týkající se ochrany přírody na území Moravskoslezského kraje ve vztahu k širším regionálním souvislostem, především ve vztahu k soustavě Natura 2000, včetně návaznosti na ekonomické stimuly.

V teoretické části této práce se budu zabývat základní terminologií ochrany přírody, její historií včetně historického vývoje této oblasti v evropském kontextu, základními právními předpisy, závislostí na ekonomických prostředcích a sociálním prostředí. Dále popíšu řešení problematiky ochrany životního prostředí na úrovni Evropské unie a začlenění právních norem Evropské unie k této problematice do právního systému České republiky.

V praktické části diplomové práce budou prezentována vybraná chráněná území v Moravskoslezském kraji. Budu se zabývat jejich vznikem, důvodem ochrany a způsobem zabezpečování managementu. V závěru praktické části se pokusím informovat o plánovaných záměrech ochrany přírody v oblasti chráněných území v Moravskoslezském kraji.

Cílem diplomové práce je zmapování informací a dosavadních zkušeností managementu vybraných chráněných území v Moravskoslezském kraji, zmapování organizace ochrany životního prostředí a jejího financování. Diplomová práce by měla upozornit na úskalí spojená s řízením a managementem ochrany přírody v oblasti chráněných území a poukázat na přínos soustavy Natura 2000 pro tuto činnost.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 HISTORIE OCHRANY PŘÍRODY A KRAJINY

Z historického hlediska můžeme jít v otázce ochrany životního prostředí jakkoliv hluboko do minulosti lidské civilizace a vždy nalezneme nezvratné důkazy o ochraně některé složky prostředí nebo některého přírodního zdroje. Snad nejvýrazněji je to dokladováno na ochraně vodních zdrojů jako základu existence. V tomto ohledu, a nejen ve věci ochrany vod, jsou zmiňovány a citovány dokumenty ze starého Říma i Řecka a určitě bychom našli zmínky už také u Egypťanů.

Základy ochrany přírody v „moderním“ pojetí můžeme datovat do poloviny 19. století. Základem se stala teorie ekologie, nová přírodovědná disciplína, kterou v šedesátých letech 19. století založil německý biolog Ernst Haeckel. Teorie ekologie byla definována jako nauka o vztazích mezi živými organismy a okolím, v němž se vyskytují, bez ohledu na skutečnost, zda je tvořeno živými či neživými složkami.

Zájem o neporušenou přírodu se projevil vznikem ochrany vybraných přírodních ploch.

Přes dlouhou tradici teorie o ekologii a ochranu samostatných přírodních ploch má ochrana životního prostředí historii mnohem kratší. Samotný termín „ochrana životního prostředí“ se začal používat až počátkem šedesátých let 20. století.

1.1 Historie ochrany přírody a krajiny v České republice

Mezi významné odkazy naší minulosti určitě patří také česká krajina, která je ovlivněna více než tisíciletou lidskou činností.

Za počátky ochrany přírody na území současné České republiky bychom mohli považovat již období středověku. První počiny měly důvody ryze estetické a kulturní v souvislosti se zakládáním či udržováním panských zahrad, parků a v neposlední řadě také lesních obor. V souvislosti s touto činností dochází také k prvním vědeckým pokusům o ovlivnění ochrany zejména krajiny a jejího vzhledu.

Vědomé snahy o ochranu vybraných přírodních území se objevují na začátku 19. století s příchodem romantismu. Byla to většinou iniciativa jednotlivých osob z řad šlechticů. Příkladem je první chráněné území na českém území.

Dne 28. srpna 1838 je zřídil na svém panství Nové Hrady Jiří Augustin Languetval-Buquoy a jednalo se o *Žofínský prales*. V tomtéž roce zřídil ještě jedno chráněné území – *Hojná voda*. V kategorii národní přírodní rezervace se obě chráněná území, tedy jak *Žofínský prales*, tak národní přírodní památka *Hojná voda*, dochovala dodnes. Dalším osvíceným a významným šlechticem byl kníže Jan Schwanzerberg, který roku 1858 založil přírodní

rezervaci *Boubínský prales*. Byl to počátek dnes existující národní přírodní rezervace Boubínský prales.

V tomto období se i ve správních aktech státních úřadů objevují první zmínky o ochranných záměrech a snahách. Tyto snahy se prolínají nejen do správních aktů, ale také do obecně závazných právních norem, např. do tzv. Prügelpatentu z roku 1854, který byl léta užíván pro ochranu přírodních památek.

Ochranu přírody v dnešním pojetí slova smyslu lze pro území současné České republiky datovat vznikem samostatné Československé republiky, tedy začátkem 20. století. V důsledku aktivit z minulých období v oblasti ochrany přírody existovalo v roce 1918 při vzniku samostatného Československa již 20 rezervací. Roku 1933 se vyhlásilo 30 chráněných území. Na konci roku 1938 bylo na území ČR zřízeno celkem 142 přírodních rezervací. Organizovanou péči o ochranu přírody po vzniku ČR v meziválečném období administrativně zajišťovalo Ministerstvo školství a národní osvěty.

Mezi významné osobnosti a propagátory ochrany přírody po vzniku samostatného Československa určitě patří přírodovědec a pedagog Rudolf Maximovič, který byl představitelem, propagátorem a zakladatelem moderní ochrany přírody a krajiny v Československu. V letech 1922 až 1948 byl nejvyšším představitelem státní ochrany přírody ve funkci prvního generálního konservátora ochrany přírody. Měl nemalý podíl také na přípravných pracích pro založení Mezinárodního svazu na ochranu přírody (IUCN). Prvním ředitelem Státního ústavu památkové péče a ochrany přírody se stal Dr. Jaroslav Veselý, který byl pokračovatelem v díle Rudolfa Maximoviče v poválečných letech. Prosadil kontinuitu naší spolupráce v rámci mezinárodního dění v ochraně přírody a krajiny a zajistil tak udržení vysoké odborné kvality celého oboru.

Po válce ochrana přírody pokračovala, ale teprve v roce 1955 vznikla první chráněná krajinná oblast – *Český ráj*. V roce 1963 byl zřízen první národní park na území České republiky – *Krkonošský národní park*. Ve stejném roce byla vyhlášena *Chráněná krajinná oblast Šumava*.

Zákonnou oporu ochrany přírody prosadilo Národní shromáždění ČSR až v roce 1956 schválením zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, který byl v roce 1960 přijat jako článek ústavy ČSSR. Výkonnými orgány státní ochrany přírody se stalo ministerstvo kultury a odbory kultury krajských národních výborů.

Přes výše uvedené skutečnosti a snahy podepřít ochranu přírody a krajiny zákonnou formou bylo poválečné období ve znamení nespoutané industrializace. Nebraly se žádné ohledy na životní prostředí a bezpříkladné rabování všech přírodních zdrojů mělo za následek

rychle rostoucí znečištění všech životně důležitých oblastí – ovzduší, vodních zdrojů i devastaci samotné přírody. Devastační důsledky padesátých a počátku šedesátých let se začaly objevovat ve druhé polovině šedesátých a na začátku sedmdesátých let. Problémy byly zatajovány. Zanedbával se vědecký výzkum životního prostředí, nerozvíjely se informační systémy a nepodporovalo se jakékoli monitorování. V důsledku tohoto přístupu se naprosto zanedbávalo vzdělání a ekologická výchova na všech stupních školství. Existovalo jen několik státem povolených „dobrovolných“, ale důkladně hlídaných organizací, které mohly vyvíjet svou aktivitu pouze ve stanovených hranicích.

Přesto se na počátku 70-tých let 20. století jasně ukázalo, že aplikace ochrany přírody podle zákona č. 40/1956 Sb., o státní ochraně přírody, založená na ochraně jen vybraných území je naprosto nedostačující. Konzervační období, charakteristické pro období 1950 až 1980, nebylo schopno vzdorovat rozsáhlé devastaci přírody a krajiny.

Stav přírody, který byl neutěšený i ve zvláště chráněných územích, poukazoval na fakt, že nestačí přírodu chránit jen na určených územích, ale že je nutné uplatňovat ochranu přírody na celém území státu.

K neutěšenému stavu životního prostředí v tomto období nemalou měrou přispěla i roztržitost a nepřehlednost právních norem o ochraně přírody a krajiny. Před rokem 1990 bylo vydáno až 50 zákonů a jiných právních norem tématicky spojených s ochranou přírody a krajiny (např. vyhláška MŠK č. 54/1958 Sb., která obsahovala seznam chráněných rostlin a podmínky jejich ochrany, pro živočichy byla vydána vyhláška až v roce 1965, konkrétně vyhláška č. 80/1965 Sb., o ochraně volně žijících živočichů, nebo vyhláška č. 142/1980 Sb., o ochraně volně stojících stromů – mimo les).

Ve spojení se skutečností, že výkon ochrany přírody a krajiny zajišťovala převážně nepružná a nedokonale fungující administrativní struktura, není divu, že na konci roku 1989 bylo Československo v nezáviděníhodné situaci ve věci skutečného stavu životního prostředí. A to přesto, že již na počátku 80-tých let 20. století bylo přikročeno k novému způsobu ochrany přírody a krajiny (tzv. období řízené péče). Teprve během následujících 10 let se situace radikálně změnila k lepšímu, a to i v oblasti chráněných území (viz tabulka č. 1a, b).

Tabulka č.1a Chráněná území v České republice v období 1989 až 2008¹

	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999
Počet chráněných území	1188	1248	1351	1567	1639	1683	1733	1784	1847	1948	1998
národní parky	1	1	3	3	3	3	3	3	3	3	3
chráněné krajinné oblasti	.	22	24	24	24	24	24	24	24	24	24
maloplošná chráněná území
z toho národní přírodní památky
národní přírodní rezervace
Rozloha chráněných území (tis. ha)											
národní parky	39	39	111	111	111	111	112	110	110	110	110
chráněné krajinné oblasti	.	1034	1042	1042	1042	1042	1027	1042	1042	1042	1042
maloplošná chráněná území
z toho národní přírodní památky
národní přírodní rezervace

Tabulka č.1b Chráněná území v České republice v období 1989 až 2008

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Počet chráněných území	2 025	2 070	2 151	2 171	2 202	2 215	2 217	2 221	2 234
národní parky	4	4	4	4	4	4	4	4	4
chráněné krajinné oblasti	24	24	24	25	25	25	25	25	25
maloplošná chráněná území	1 997	2 042	2 123	2 142	2 173	2 186	2 188	2 192	2 205
z toho národní přírodní památky	101	101	101	102	103	104	104	105	106
národní přírodní rezervace	110	110	110	110	110	114	112	112	112
Rozloha chráněných území (tis. ha)									
národní parky	119	119	119	119	119
chráněné krajinné oblasti	1041	1088	1089	1087	1087
maloplošná chráněná území	89	91	92	93	94	94	95	96	89
z toho národní přírodní památky	3	3	3	3	3	3	3	3	3
národní přírodní rezervace	28	28	28	28	28	28	28	29	28

¹ Pramen: Agentura ochrany přírody a krajiny

Rozlohy národních parků a chráněných krajinných oblastí jsou uváděny dle mapových podkladů GIS. Informace o rozlohách maloplošných chráněných území jsou uváděny na základě jednotlivých vyhlášek. Plochy jednotlivých kategorií chráněných území nelze sčítat, některé chráněné krajinné oblasti obsahují uvnitř několik kategorií.

K pozitivním změnám v oblasti ochrany životního prostředí na přelomu 80-tých a 90-tých let 20. století přispělo přijetí nového zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny (dále jen „zákon“). Tento zákon je platný doposud ve znění pozdějších předpisů. Účinnost zákona je od 1. 7. 1992. Obsahová koncepce zákona vychází ze zásad prevence, udržitelného využívání přírodních zdrojů a integrované ochrany. Celá ochrana je podpořena aktivním přístupem státu, ale i soukromých osob či právních subjektů, případně vlastníků pozemků a nevládních ekologických sdružení.

Zákonem vstoupila v platnost ucelená právní norma řešící nejen speciální ochranu území, ale také ochranu druhovou, a obecnou ochranu přírody a krajiny, flory, fauny i neživé přírody.

Podrobněji je možné zákon charakterizovat, případně rozdělit do jednotlivých bloků následovně:

1. obecná ochrana přírody zahrnující a řešící významné krajinné prvky, ochranu krajinného rázu a obecnou ochranu flory, fauny, genofundu a neživé přírody,
2. obecná ochrana přírody pomocí územních systémů ekologické stability (USES), značící vytváření ekologické sítě umožňující migraci druhů pro udržování genetické diverzity (biokoridory, biocentra, stepping stones),
3. zvláštní ochrana území, kde zákon stanoví jednotlivé typy zvláště chráněných území, jejich charakteristiku a principy ochrany; tato část rovněž upravuje zavedení a ochranu přírody jako součást soustavy Natura 2000,
4. zvláštní druhová ochrana, kde jsou stanoveny principy ochrany zvláště chráněných druhů rostlin a živočichů a ochrany památných stromů; zákon zavedl tři kategorie ohrožení zvláště chráněných druhů – kategorie ohrožený druh, silně ohrožený druh a kriticky ohrožený druh rostlin a živočichů. Jmenovité zařazení do jednotlivých kategorií ve svých přílohách upřesňuje prováděcí vyhláška číslo 395/1992 Sb., kterou se provádějí některá ustanovení zákona České národní rady č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů (dále „vyhláška“) –

podrobně provádí některá ustanovení jmenovaného zákona o ochraně přírody a krajiny,

5. právní nástroje ochrany přírody, kterými jsou administrativní nástroje, ekonomické nástroje, koncepční nástroje, odpovědnost fyzických a právnických osob za porušení zákona a předpisů vydaných na jeho základě,
6. organizace ochrany přírody v České republice.

Samozřejmě, že mimo již zmiňovaný zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je v České republice celá řada jiných platných právních předpisů a norem přímo či nepřímo souvisejících s ochranou přírody. Ochrana přírody a krajiny je dále zajišťována účastí státu a organizací podílejících se na ochraně životního prostředí na tvorbě a schvalování lesních hospodářských plánů, spoluúčastí v procesu územního plánování, ochraně půdního fondu, zejména při pozemkových úpravách, při ovlivňování vodního hospodaření v krajině, ale také na obnově a vytváření nových hodnotných ekosystémů.

Ochrana přírody a krajiny na území České republiky na konci minulého století byla také charakterizována aktivní účastí na Evropských projektech jako byla Agenda 21 a s ní spojený program PHARE nebo fondy LIFE a LIFE II.

Vše se odvíjelo od podepsání Evropské dohody z roku 1993 o přidružení České republiky k Evropskému společenství. Po ratifikaci této dohody vyplynula pro Českou republiku povinnost docílit sjednocení právních předpisů České republiky s právem Evropských společenství. Ministerstvo životního prostředí v roce 1998 zřídilo Úřad zmocněnce ministra pro přijetí do Evropské unie. Následně byl v březnu 1999 vytvořen Odbor evropské integrace. Agenda tohoto odboru byla tvořena třemi odděleními s vlastní samostatnou obsahovou náplní:

1. screening – prověrka shody českého a evropského práva,
2. vlastní vyjednávání – oddělení pro vyjednávání s EU,
3. ostatní aktivity – jednání pro spolupráci v oblasti informační, projektové a bilaterální spolupráce.

Česká republika se ještě před samotným vstupem do EU aktivně (s platností od 1. 1. 2002) začlenila do Evropské agentury pro životní prostředí (EEA). EEA byla první odbornou agenturou EU, do jejíž činnosti se Česká republika oficiálně zapojila. Aktivní zapojení do sběru dat a informací o životním prostředí a jejich následné vyhodnocování mělo zlepšit podmínky pro sjednocení národních informačních systémů životního prostředí s evropskými a usnadnit tak vstupní proces ČR do EU.

Taktéž se Česká republika podílela na realizaci ochrany přírody a krajiny vyplývající ze závěrů mezinárodních konferencí a smluv. Po vstupu České republiky do Evropské unie se začaly naplňovat podmínky ochrany přírody a krajiny v součinnosti s NATUROU 2000.

1.2 Historie ochrany přírody na území Evropské Unie

Přes skutečnost, že počátky EU jsou datovány až po druhé světové válce, můžeme na konci 19. století a počátku 20. století evidovat první mezinárodní snahy o ochranu přírody. Jednalo se o první mezinárodní smlouvy zaměřující se spíše na druhovou ochranu a její regulaci než o samotnou ochranu ekosystémů. Příkladem je Úmluva o nadměrném rybolovu v Severním moři z roku 1882². V roce 1902 byla podepsána první mezinárodní mnohostranná smlouva, která se zabývala ochranou určitých druhů zvěře. Jmenovala se Úmluva o ochraně ptáků užitečných pro zemědělství.³ V pozdějším období se uzavíraly mezinárodní smlouvy o využívání určených hraničních řek a jezer, příkladem je smlouva z roku 1909 mezi USA a Kanadou. Takové smlouvy ve svém důsledku měly řešit snížení znečištění vodních toků a jezer.

První smlouvou, kterou můžeme díky obsahové stránce považovat za smlouvu zabývající ochranou přírody a krajiny na mezinárodní úrovni, je Londýnská úmluva o ochraně fauny a flóry v jejich přirozeném stavu z roku 1933. Výsledkem mělo být zřízení národních parků, ochrana některých druhů zvěře a regulace vývozu loveckých trofejí na africkém kontinentu. Západní polokoule obdobnou problematiku ve věci rezervací a druhové ochrany řešila v roce 1940 Washingtonskou úmluvou.

Rychlý vývoj nových technologií, využívání jaderné energie a s tím spojené jaderné pokusy včetně testování atomových bomb - to je velmi nicotná zmínka o zdrojích znečišťování životního prostředí. A přece až do šedesátých let 20. století řešil ochranu životního prostředí každý stát samostatně bez výraznější spolupráce s okolními státy přesto, že znečištění životního prostředí nerespektovalo hranice států.

Začátek šedesátých let přinesl vážné potíže v životním prostředí v mnoha zemích, a to nejen v Evropě. Na základě těchto skutečností nastal v Evropě velmi významný pokrok ve vybudování obsáhlého systematického systému ekologické kontroly.

Ekologie se v té době stala novým, moderním fenoménem, charakterizujícím snahu moderní společnosti o přežití. Ekologie a ochrana planety jako celku se stávala součástí politických platforem spojených s environmentálními hnutími založenými na silném

² Metrický, V.: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*, Praha: Portál, 2005, s. 157

³ Metrický, V.: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*, Praha: Portál, 2005, s. 157

filozofickém obsahu. Byl to odraz změn ve světě, které kladly důraz na sociální, kulturní a environmentální hodnoty.

Rada Evropy problematiku životního prostředí řešila postupně. V roce 1968 přijala dva základní dokumenty o znečištění vody a ovzduší. Valné shromáždění OSN uspořádalo konferenci ve Stockholmu pod názvem „Lidské životní prostředí“. Psal se rok 1972 a byla to první mezinárodní konference zabývající se ochranou a zlepšením životního prostředí. Přijatá Deklarace o lidském životním prostředí zformulovaná do 26 principů určila organizaci mezinárodních akcí na dalších dvacet let.

Vývoj životního prostředí a události sedmdesátých let minulého století prokázaly, že problematika ochrany životního prostředí má systémový charakter a její řešení vyžaduje dlouhodobou strategii a spolupráci všech zemí. Počátek následujícího desetiletí se proto nese ve znamení aplikace a realizace integrování environmentálních cílů na národní i místní úrovni v mnohasektorové strategii, např. v oblasti degradace půdy, ztráty lesů, znečištění vod apod.

Evropská unie na Pařížském summitu konaném v roce 1972 vzala na vědomí, že ochraně životního prostředí musí být věnována zvýšená a cílená pozornost v souvislosti s hospodářským rozvojem. Výsledkem byl první akční plán ochrany životního prostředí. Následovalo několik podrobných víceletých programů a řada směrnic.

V zásadě lze konstatovat, že základem a východiskem politiky ochrany životního prostředí EU jsou především akční programy ochrany životního prostředí ve spojitosti s dalšími dokumenty EU.

Akční programy jsou střednědobé, programové a strategické politické dokumenty odrážející hlavní rysy problémů životního prostředí poplatné době, kdy byly přijaty. Každý nově přijatý akční program vyjadřuje změny v politických postojích, k nimž došlo v průběhu uplynulého období. Akční programy byly ovšem vždy chápány jako nezávazné politické dokumenty. Výjimku z tohoto postoje tvoří poslední, v pořadí již šestý akční program. Všeobecně lze konstatovat, že akční programy jako první určovaly a určují základní orientaci v politice a postoji k životnímu prostředí. Až následně bylo přistupováno k primárním a sekundárním změnám evropského práva.⁴

⁴ Kružíková, E.: *Ekologická politika a právo životního prostředí v Evropské unii*, Nakladatelství a vydavatelství litomyšlského semináře, Praha 1997, s. 7 - 21

Historický vývoj politiky Evropské unie v oblasti životního prostředí je možné rozdělit na jednotlivé etapy podle vzniku „ústavních“ dokumentů. Jedná se o základní smlouvy, jimiž byla založena tři evropská společenství a následně Evropská unie.⁵

➤ 1. období (1957 – 1972) – období před vznikem politiky životního prostředí

Smlouva o vzniku EHS nabyla účinnosti 1. ledna 1958.

Charakteristickým znakem tohoto období je individuální přístup členských zemí k ochraně životního prostředí bez koordinace v nadnárodní úrovni. Taktéž v tomto období neexistovaly výrazné regionální rozdíly, vyjma Jižní Itálie. V tomto období již fungovala Evropská investiční banka (EIB) založená roku 1958, pomocí které byly financovány mimo jiné regionální politiky členských zemí.

Od roku 1960 byla řešena oblast zaměstnanosti, vzdělání a rozvoje lidských zdrojů Evropským sociálním fondem. Jako druhý nástroj, za významného přispění Francie, byl v roce 1962 založen Evropský zemědělský, podpůrný a garanční fond (EAGGF). Tento fond v oblasti podpory zemědělství a rozvoje venkovských oblastí funguje dodnes.

První právní normy byly určovány potřebou standardizace na ochranu spotřebitelů a odstranění překážek pro volný pohyb zboží mezi členskými státy. Jednalo se například o tyto druhy výrobků: nebezpečné chemické látky, motorová vozidla a prací prášky. I přes skutečnost, že se nejednalo o právní normy směřované přímo na ochranu přírody a krajiny, jejich přijetí vedlo ke zlepšení stavu životního prostředí.

➤ 2. období (1973 – 1982) – idealistické začátky

Pro toto období je mimo jiné charakteristické založení Evropského fondu regionálního rozvoje (ERDF) v roce 1975 jako důsledek naftové krize z roku 1973. Z podnětu tohoto fondu začala být problematika EHS řešena projekty na nadnárodní a přes hraniční úrovni.

Byla to odpověď na skutečnost, která se stále více ukazovala díky rychlému ekonomickému růstu a jeho negativnímu vlivu na životní prostředí. Evropské společenství si uvědomovalo, že ochrana životního prostředí má charakter globálního problému. Prvním mezinárodním krokem k nalezení řešení byla již výše zmiňovaná první mezinárodní konference OSN o životním prostředí ve Stockholmu. Na úrovni Evropského společenství to byla schůzka Evropské rady v Paříži v roce 1972. Výsledkem této schůzky bylo

⁵ Evropské společenství uhlí a oceli (ESUO 1951), Evropské hospodářské společenství (EHS 1957) a Evropské společenství pro atomovou energii (EURATOM 1957) a Smlouva o Evropské unii (1992)

prohlášení, že ekonomický růst není jediným cílem, ale cílem musí být i odstranění rozdílů v životních podmínkách občanů v členských státech Evropského společenství.

Poprvé zde bylo poukázáno na nutnost věnovat pozornost také nehmotným hodnotám ochrany životního prostředí. Důrazně byla Evropskou radou podporována nezbytnost řešení politiky životního prostředí.

Pařížská schůzka a její prohlášení je považováno za počátek druhého období v realizaci politiky ochrany životního prostředí ES. Na závěry Pařížské schůzky reagovalo Evropské společenství v roce 1973 přijetím prvního akčního programu ochrany přírody na období pěti let. Program stanovil priority a zásady k realizaci politiky ochrany životního prostředí pro členské státy Evropského společenství. U příležitosti přijetí prvního akčního programu proběhlo setkání Evropské rady a zástupců vlád jednotlivých členských států. V prohlášení z tohoto setkání se mimo jiné říká:

„Berouce zejména v úvahu, v souladu s článkem 2 Smlouvy, že úkolem Evropského hospodářského společenství je podporovat na celém území společenství harmonický rozvoj hospodářských aktivit a nepřetržitý, vyrovnaný růst, což si nelze představit bez účinné kampaně zaměřené na boj proti znečištění a jinému poškozování životního prostředí nebo bez zlepšení kvality života a ochrany životního prostředí...“⁶

I přes jednoznačné prohlášení o nutnosti ochrany životního prostředí Evropské společenství nepřijalo v tomto období žádný oficiální právní základ. Byla pouze přijata celá řada dílčích předpisů, která řešila jednotlivé problémy v ochraně životního prostředí samostatně, např. směrnice 85/210/EHS o obsahu olova v benzínu, směrnice 76/464/EHS o znečištění způsobovaném některými nebezpečnými látkami vypouštěnými do vodního prostředí, směrnice 82/501/EHS o závažných haváriích některých průmyslových zařízení, směrnice 84/360/EHS o boji proti znečišťování ovzduší pocházejícím z průmyslových zařízení.

První akční program už v té době nesl prvky dnešního konceptu udržitelného rozvoje, neboť poukazoval na skutečnost, že hospodářský rozvoj, prosperita a ochrana životního prostředí jsou vzájemně propojené, a tedy na sobě závislé. Bylo stanoveno, že ochrana životního prostředí patří k základním úkolům ES. Jako prioritní cíle stanovil:

- ✓ prevenci a omezování škod na životním prostředí,

⁶ Cit. Dle Jans, J.H.: *European Environmental Law, second revised edition*. Europa Law Publishing. Groningen August 2000, s. 3,4

- ✓ ochranu ekologické rovnováhy,
- ✓ racionální využívání přírodních zdrojů.

Ambiciózní cíle formulované v prvním akčním programu nesly prvky optimistických předpokladů k řešení dlouhodobých a dalekosáhlých změn v politice ochrany životního prostředí. Přesto šlo o poměrně reálné cíle. Z tohoto hlediska lze v uvedeném programu také najít prvopočátky řady myšlenek později uplatňovaných v konceptu udržitelného rozvoje. Tato kapitola politiky Evropského společenství se přestala podřizovat požadavkům a cílům jednotného trhu. Došlo zde k složkovému přístupu, tj. ochraně jednotlivých složek životního prostředí - ovzduší, voda, půda atd. A právě ochraně vod a nakládání s odpady byla věnována hlavní pozornost prvního akčního programu. I zde jsou zřetelně patrné složkové přístupy ve spojitosti na zemědělství a územní plánování.

Druhý akční program z let 1977 až 1981 ve své podstatě pokračoval v započaté činnosti a cílech prvního programu, které rozšířil nebo konkrétněji specifikoval. Zvýšená pozornost byla věnována ochraně přírody.

S odstupem času si uvědomujeme, že počáteční elán postupem času ochaboval, ale byla přijata celá řada rámcových směrnic, zvláště v oblasti vod a odpadů, které měly pozitivní vliv na životní prostředí.

➤ 3. období (1982 – 1992) - vnitřní trh ES a nové přístupy

Roku 1982 byl přijat třetí akční program ochrany životního prostředí s platností do roku 1986. Výrazná změna tohoto programu byla spatřována v zaměření na vnitřní trh ES. Ve svém důsledku poukazoval na případná rizika a výhody environmentální politiky ve věci vnitřního trhu. Koordinoval stanovené cíle ochrany životního prostředí s cíly vnitřního trhu. Převážně se zaměřil na emisní limity a jejich sladění tak, aby nepřispívaly k narušení konkurenceschopnosti průmyslu a postupně došlo k úplnému sladění bez bariér v obchodu mezi jednotlivými členskými státy. Jako opačný pól bylo následně poukazováno na pozitivní ekonomické stránky environmentální politiky, hlavně v oblasti zaměstnanosti.

Program se nezabýval jen emisními limity, ale apeloval také na snižování produkce odpadů, vytváření a zavádění integrovaných technologií k ochraně životního prostředí a v neposlední řadě prosazoval efektivnější využívání přírodních zdrojů.

Činnost ES v období osmdesátých let byla celkově zaměřena převážně na ochranu čistoty ovzduší a problematiku negativních účinků průmyslové produkce na životní prostředí. Podnět k tomuto postoji vzešel ze strany Německa, které vyvolalo diskuzi o stavu a kvalitě

lesů, o jejich „umírání“ v důsledku množství emisí a iniciovalo snahy řešit jejich ochranu před uvedenými vlivy.

Charakteristické pro toto období je také cílené směřování prostředků ze strukturálních fondů, do tzv. Integrovaných středomořských programů. Tato účelovost vyplynula z nutnosti snižování regionálních rozdílů v členských státech EU.

Obrat v uplatňování politiky životního prostředí Evropské unie nastal v roce 1987, kdy se do smlouvy Evropského společenství dostal tzv. „Jednotný evropský akt“. Jeho účinnost nastala 1. července 1987. Tehdy byla vytvořena nová kapitola „Životní prostředí“ (čl. 130r – 130t, nyní čl. 174 – 176⁷), která se stala základem právních aktivit Evropského společenství, a to nejen na úseku ochrany, ale také v oblasti legislativních aktivit. Jednotný evropský akt určoval tři základní cíle ES pro ochranu životního prostředí:

- ✓ zachovávat, chránit a zlepšovat kvalitu životního prostředí,
- ✓ přispívat k ochraně lidského zdraví,
- ✓ zajišťovat šetrné a racionální hospodaření s přírodními zdroji.

Byly stanoveny principy ekologické politiky – princip prevence, nápravy škod na životním prostředí u zdroje, princip odpovědnosti původce, princip vysoké úrovně ochrany životního prostředí a především princip subsidiarity, který platí dodnes. ES výslovně stanovilo, že požadavky ochrany přírody se musí stát nedílnou součástí ostatních politik ES.

Pro tehdejší i současnou koncepci politiky životního prostředí Evropského společenství potažmo Evropské unie platí, že je založena na faktech, podle kterých vysoké ekologické standardy povzbuzují inovaci a obchodní příležitosti. V důsledku toho jsou ekonomická, sociální a ekologická politika vzájemně úzce provázány. V neposlední řadě si ES a EU stanovila za cíl zajištění příslušné úrovně ochrany životního prostředí na celém území společenství, bez ohledu na místní okolnosti a hospodářská omezení. Výsledkem této koncepce je zásada „platí znečišťovatel“. Znečišťovatel má možnost platit buď investováním do vyšších standardů nebo zdaněním obchodu, kdy spotřebitelé platí za to, že používají ekologicky nebezpečné výrobky. Takováto platba může také vyzývat k navrácení, recyklování nebo ekologické likvidaci výrobků po jejich využití. Evropská komise soustavně navrhovala a navrhuje, aby ekologicky nebezpečné procesy (emise

⁷ Metrický, V.: *Enviromentální politika a udržitelný rozvoj*, Praha: Portál, 2005, s. 179

do ovzduší, vody a půdy, ilegální obchod s ohroženými druhy) byly postihovány trestními sankcemi.

Začlenění nové kapitoly do Římské smlouvy, ale pro praxi neznamena zásadní či podstatnou změnu přístupu environmentální politiky ES. V minulosti byla řada zásad kodifikována v jednotlivých akčních programech.

V roce 1987 byl přijat čtvrtý akční program ochrany životního prostředí. Stal se pokračovatelem třetího akčního programu a jeho hlavním zaměřením bylo věnovat se i nadále ekonomickým aspektům evropské environmentální politiky. Vycházel z potřeby souladu mezi vnitřním trhem Evropského společenství a ochranou životního prostředí. Tento požadavek byl ale pozměněn a původní záměr v orientaci na kvalitu životního prostředí a emisní limity byl doplněn ještě větším tlakem na integraci ochrany životního prostředí. Poprvé se tedy otázka ochrany stala integrální součástí politiky ochrany životního prostředí i výrobních procesů, nikoli jen jejím dodatkem.

Tento přístup ve svých důsledcích vyústil v požadavek na snížení energetické a materiální náročnosti výroby, což sebou neslo i změnu ve výrobních postupech. Vytvářely se uzavřené výrobní cykly a tím se minimalizovala produkce odpadů. Další cíl vyvolal diskuzi ve věci tzv. sektorového přístupu, který dovoloval systematickou kontrolu a hodnocení konkrétních negativních vlivů a jejich původu. Aby se naplnil cíl čtvrtého akčního programu ve věci omezení znečištění všech složek životního prostředí (voda, půda, ovzduší) začalo se poprvé hovořit o nových stimulačních nástrojích jako jsou daně, dotace nebo emisní povolení.

Integrovaný přístup, sektorová analýza a nové stimulační nástroje byly představiteli nových přístupů a myšlenek vyplývajících ze čtvrtého akčního programu ochrany životního prostředí, které byly dále rozpracovány v letech 1989 až 1994. Toto období bývá označováno jako „změna paradigmatu“. Ve skutečnosti šlo o změnu orientace z tržní politiky na udržitelný zdroj. Přesněji řečeno se cíle politiky životního prostředí stávají součástí ekonomických rozhodnutí.

Tento přístup, tedy orientace na udržitelný zdroj, je charakteristický pro počátek 90-tých let 20. století. Tehdy vznikla tzv. *win-win* strategie. Přijatá opatření měla vést k pozitivním výsledkům jak v oblasti hospodářské, tak také v oblasti environmentální. Výsledkem se stala tzv. Bílá kniha – zabývá se konkurenceschopnosti, zaměstnanosti. Předkládá výzvy a cesty vpřed do 21. století (u nás vydána Ústavem mezinárodních vztahů v roce 1994). Udržitelný rozvoj je zde chápán jako nástroj k prohloubení ekonomické a sociální efektivnosti a konkurenceschopnosti. Z její obsahové stránky jednoznačně vyplývá naléhavá potřeba hledat nové cesty rozvoje, které by devastací životního prostředí

a případným vyčerpáním stávajících přírodních zdrojů neohrožovaly samotnou existenci lidstva a jeho kultur.

K těmto postojům také vedly poznatky ve věci nových globálních hrozeb, které se objevily koncem osmdesátých let. Především změna klimatu. Bylo nezbytně nutné změnit postoj ke všem zdrojům negativně ovlivňujícím životní prostředí. Jednalo se o změny strukturální ekonomiky, nastavení účinných integrovaných technologií a zavedení nových výrobních a spotřebních vzorců směrem od tzv. koncových technologií. Realizované projekty v této oblasti byly zastřešeny v Dublinské deklaraci přijaté Evropskou radou v červnu 1990.

Konec osmdesátých let byl také poznamenán vlnou environmentálních hnutí s rostoucím očekáváním. Nevládní organizace s environmentálním zaměřením zaznamenaly velký nárůst nových členů. V některých evropských zemích se strany Zelených dostaly do popředí zájmu a podařilo se jim dosáhnout řady kladných výsledků, a to nejen na vnitrostátní úrovni, ale také v Evropském parlamentu.

➤ 4. období (1993 – 1999) - stagnace

Nový strategický směr nastoupený v závěru čtvrtého akčního programu se také odrazil v pátém akčním programu ochrany životního prostředí přijatém pro období 1992 až 1999. Výrazně se lišil od předchozích programů. Hlavní rysy je možné shrnout do bodů:

- ✓ sektorový přístup, který byl rozhodující, své environmentální požadavky přenáší do sektorů největších znečišťovatelů životního prostředí, tj. dopravy, energetiky, zemědělství, průmyslu a turistiky,
- ✓ ustupuje se od přístupů zaměřených na „koncové technologie“ ve prospěch ekonomiky zaměřené na veřejnou dopravu, zvýšení energetické účinnosti a předcházení vzniku odpadů,
- ✓ zvyšuje se podpora nových nástrojů, převážně tržních, které podporují a zvyšují zájem výrobců i spotřebitelů o šetrná řešení ve prospěch životního prostředí
- ✓ jsou stanoveny střednědobé a dlouhodobé cíle snižování emisí doplněné o nástroje, jak těchto cílů dosáhnout,
- ✓ velmi důležitou roli hrají nevládní organizace, ale také lokální či regionální orgány veřejné správy, které se stávají představiteli obecného zájmu o ochranu životního prostředí.

Tento dlouhodobý proces byl také podpořen v roce 1993 Maastrichtskou smlouvou, která svým obsahem aktualizovala kapitolu ochrany životního prostředí a povýšila tuto oblast do plnohodnotného právního statutu. Zároveň se Maastrichtská smlouva stala pokračovatelem Jednotného evropského aktu.

Dle Maastrichtské smlouvy se princip subsidiarity stal obecným principem politiky ES pro oblasti společné působnosti ES a členských států ve všech oblastech, nikoli tedy jen v oblasti ochrany životního prostředí. Smlouva částečně také omezila roli ES a zvýšila podíl členských států ve sporech o dělbu působnosti v ochraně životního prostředí.

„Stanovila, že ES vyvíjí činnost jen tehdy a potud, pokud cílů navrhované činnosti nelze dosáhnout opatřeními členských států a z důvodů rozsahu či účinků navrhované činnosti jich lze lépe dosáhnout na úrovni ES.“⁸

Podepsání a přijetí Maastrichtské smlouvy bylo významným krokem také z hlediska legislativních postupů. Byl totiž zrušen princip jednomyslnosti a poprvé se rozhodnutí začala přijímat na základě většinového hlasování. Ve věci akčních programů o ochraně životního prostředí bylo jejich přijímání ve spolurozhodovacím procesu, tzn. že Evropský parlament měl možnost jejich podobu výrazně ovlivnit, případně zablokovat jejich přijetí.

V průběhu období však docházelo k určité stagnaci environmentální politiky. Po konferenci v Rio de Janeiru (1992) některé členské státy začaly prosazovat politiku na zajištění konkurenceschopnosti průmyslu a decentralizaci ochrany životního prostředí. Objevily se zde snahy některých členských států EU o převedení kompetencí v rámci environmentální politiky na jejich vnitrostátní orgány. Takováto jednání a postupy byly v naprostém rozporu s cíly pátého akčního programu, důsledkem čehož byly jeho výsledky omezené.

Přechodný jev stagnace v ochraně životního prostředí způsobilo několik faktorů. V první řadě první polovina devadesátých let ukázala na přílišný optimismus Komise ve věci ochoty členských států provést tzv. změnu paradigmatu. Některé státy nebyly přesvědčeny o kvalitě nové evropské integrace. Nemalou měrou k neúspěchům pátého akčního programu přispěly také přetrvávající ekonomické problémy států EU a průtahy při ratifikaci Maastrichtské smlouvy. Na základě těchto skutečností byla Komise v prosazování inovativních a nových návrhů opatrnější. Projevil se zde také vliv zájmových skupin, hlavně v oblasti průmyslu, které by musely nést nemalé ekonomické důsledky nových environmentálních přístupů. Významným faktorem také bylo sjednocení Německa, které do té doby jednalo velmi progresivně ve věci prosazování environmentální politiky.

⁸ Cit. Dle Metrický, V.: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*, Praha: Portál, 2005, s. 183

Sjednocení bylo ekonomicky velmi náročné, navíc znamenalo zvýšení nezaměstnanosti. Německu se v tomto období tedy staly prioritními otázky a problémy vnitřního uspořádání. Následně Amsterodamská smlouva z roku 1999 ještě více posílila právní legislativu ochrany životního prostředí a podpořila trvale udržitelné zdroje v celé Evropské unii. Amsterodamskou smlouvou se podařilo posílit integraci jako jeden z hlavních principů ochrany životního prostředí v Evropském společenství. Konkrétně v článku 6 se uvádí:

„Požadavky na ochranu životního prostředí musí být zapracovány do stanovení a provádění politik Společenství uvedených v článku 3 zejména s ohledem na podporu trvale udržitelného rozvoje.“⁹

V této smlouvě kapitola věnovaná životnímu prostředí nepřinesla ve věci hmotně právní oblasti vážnějších změn. Spolurozhodování se stalo standardním legislativním postupem v otázkách životního prostředí. Výsledkem bylo posílení role Evropského parlamentu a integračních procesů v rámci Evropské unie.

Významnou změnou Amsterodamské smlouvy bylo uvolnění režimu ve věci práv členských států zavádět nebo zachovávat vnitrostátní opatření, která jsou odlišná od harmonizačních opatření komunitárního práva. Snad právě z tohoto důvodu členské státy složitější reformy politiky blokovaly, ani snaha o deregulaci nebyla příliš úspěšná.

Rok 1998 a summit Evropské rady v Cardiffu byl dalším hraničním bodem pro samotný vývoj politiky Evropské unie. Byl zde jednoznačně a důrazně vysloven požadavek zavedení problematiky ochrany životního prostředí do všech ostatních politik EU.

Stále pokračovaly tendence převádět pravomoci na jednotlivé členské státy. Rozptýlení působnosti mělo své důsledky. Na instituce Evropské unie nebylo možno směřovat požadavky, neboť hlavní aktivity probíhaly na vnitrostátní úrovni. V důsledku těchto procesů měly vnitrostátní instituce větší prostor pro svá rozhodnutí. Jejich kontrola včetně prosazování evropských cílů byla tedy značně obtížná. Problematické se stává i delegování pravomocí na instituce technické povahy. Nebylo možné zainteresovat všechny subjekty a provádět demokratickou kontrolu. Tento vývoj časem vedl k situaci, kdy oblast průmyslu musí sama dobrovolně zlepšovat své chování k životnímu prostředí pod ekonomickými tlaky (snižování nákladů) nikoli na procesu dobrovolnosti.

⁹ Cit. dle Amsterodamská smlouva, část první: zásady, Čl. 6/ex-čl. 3c Požadavky ochrany životního prostředí
Zdroj: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/amsterodamska_smlouva_cs.pdf

➤ 5. období (2000) – vstup do 21. století

Evropská rada na Lisabonském summitu, který je považován za pokračovatele Cadiffského summitu (1998), v roce 2000 přijala strategii ekonomického a sociálního rozvoje v EU. Dalším významným krokem byl Göteborgský summit (červen 2001) s cílem určit strategii pro další integraci a způsoby zajištění udržitelného rozvoje a environmentální politiky.

Evropské společenství nadále pokračovalo v trendech nastolených v předešlých obdobích. Po deseti letech, v roce 2001, po spoustě diskuzí a polemik byla přijata směrnice Evropského parlamentu a Rady 2001/42/ES o posuzování vlivů některých plánů a programů na životní prostředí. Na podzim roku 2003 vyvrcholila snaha splnit závazky Kjótského protokolu na úrovni ES tím, že byla přijata směrnice 2003/87/ES o systému obchodování s povolenkami emisí skleníkových plynů.

Politické prostředí v Evropské unii se počátkem 21. století výrazně změnilo. Vše bylo ovlivněno přijetím šestého akčního programu pro životní prostředí na období 2001 až 2010 a vlivem světového summitu o udržitelném rozvoji konaném v Johannesburgu (2002), ale také tím, že jednotlivé členské státy přijímaly strategii udržitelného rozvoje. Dalšími ovlivňujícími faktory bylo zpomalení hospodářského růstu, zvýšení důrazu na bezpečnost a plánované rozšíření Evropské unie k 1. květnu 2004.

Výsledkem je pět hlavních úkolů pro politiku životního prostředí uvedených Komisí:

- ✓ zajistit úplnou integraci environmentálních aspektů do Lisabonské strategie,
- ✓ nalézt „win-win“ řešení vztahu životního prostředí a ekonomiky,
- ✓ jasněji vyjádřit snahu o dosažení udržitelnosti na všech úrovních správy věcí veřejných,
- ✓ zajistit, aby rozšíření EU představovalo v oblasti životního prostředí úspěšný krok,
- ✓ stavět na mezinárodní důvěryhodnosti, kterou EU získala v posledních letech.

Takto zvolená Strategie udržitelného rozvoje EU je považována za první krok k získání rovnováhy mezi ekonomickou, environmentální a sociální oblastí. Tyto trendy ve výše uvedených pěti oblastech stále pokračují. Přesto nelze při jejich realizaci opomenout šestý akční program s jeho čtyřmi prioritami:¹⁰

- 1) změna klimatu,
- 2) příroda a biodiverzita,

¹⁰ Zdroj: <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/6EAP/6AP/default.htm>

- 3) hospodaření s přírodními zdroji,
- 4) životní prostředí a zdraví.

K bodu č. 2 **Příroda a biodiverzita** byly stanoveny závazky, ke kterým se EU zavázala v Johannesburgu, s platností do roku 2010. Tyto lze shrnout následovně:

- ✓ přechod na udržitelnou zemědělskou politiku,
- ✓ podpora !zelené! politiky v oblasti rybolovu,
- ✓ lepší ochrana půd a moří,
- ✓ důsledné dodržování předpisů v oblasti ochrany přírody,
- ✓ důraz na hlavní trendy v oblasti biodiverzity.

Ve věci zemědělství a rybolovu je třeba provést velké a zásadní reformy, a to hlavně v závislosti na ekonomických ukazatelích. To znamená, že přímé platby v zemědělství by měly být stanoveny hlavně na environmentálních ukazatelích, nikoli na množství výroby. V oblasti rybolovu by se měla změnit oblast finančních podpor v závislosti na klesajících úlovcích v souladu s požadavky na útlum aktivit v těchto regionech a oblastech.

Rozhodně je nutné v těchto záležitostech věnovat pozornost soustavě Natura 2000 (kapitola 2.1.1) a její finanční podpoře z programu LIFE, včetně Plánu rozvoje venkova.

K naplnění cílů bodu č. 3 **hospodaření s přírodními zdroji** musí Evropská unie přerušit historicky dané vazby mezi růstem HDP a využíváním životního prostředí. Měla by se oddělit ekonomika od poškozování či ničení životního prostředí.

Oblast bodu č. 4 **životní prostředí a zdraví** je nerozlučně propojená a EU má velmi vysoký zájem na zdraví svých občanů, proto je jejím zájmem zkvalitnit ochranu lidského zdraví a životního prostředí, ale zároveň chce zachovat konkurenceschopnost.

V daném programu se Evropská unie zaměřuje na ochranu ovzduší, podporu inovačních postupů v chemickém průmyslu, ale také se zabývá problematikou biotechnologií a používání pesticidů.

Splnění všech cílů vyžaduje intenzivní dodržování a prosazování zásad integrace a finanční zajištění dodržování komunitárního práva jak pro stávající členy, tak pro nové členy EU.

Veškeré dlouholeté snahy Evropské unie v oblasti ochrany životního prostředí vyvrcholily přijetím Ústavy EU v roce 2004.

Z praktického hlediska je pro dané téma nejdůležitější z Ústavy EU část třetí. Tato je také nejrozsáhlejší a obsahově se věnuje politikám a aktivitám Evropské unie. V této třetí části se Ústava EU zabývá jednotným trhem a politikou v ostatních zvláštních oblastech,

tj. v oblasti životního prostředí, zemědělství a rybolovu, dopravy atd. Přesto v oblasti ochrany životního prostředí nepřináší žádné podstatné změny. Cíle jsou obdobné nebo stejné jako u předešlých akčních programů. Také základní principy politiky jsou stejné. Je zde princip prevence, princip vysoké úrovně ochrany životního prostředí, princip předběžné opatrnosti, princip nápravy škody u jejího zdroje. Je sem začleněn také princip integrace do všech politik EU.

Ústava ve věci ochrany životního prostředí bohužel nepředstavuje posuv dopředu.

Za pozitivní lze tedy považovat jen skutečnost posílení postavení Evropského parlamentu při rozhodování ve většině oblastí, které mohou významně ovlivňovat politiku udržitelného rozvoje. Parlament se takto dostal do pozice spoluzákonodárce. Tento fakt by se ale neměl týkat fiskální politiky. Oblast fiskální politiky je oblastí rozhodování Rady ministrů, proto i nadále v některých oblastech životního prostředí zůstává zásada jednomyslného hlasování.

Směry a vývoj ochrany životního prostředí prováděné ať už ES nebo EU ukazují, že v současné době jsou jakékoli snahy o ochranu životního prostředí limitovány problémy v ekonomických a sociálních oblastech.

1.2.1 Shrnutí vývoje akčních programů ochrany životního prostředí (časová osa)¹¹

- 1967 adoptována první environmentální direktiva; Směrnice rady 67/548/EHS ze dne 27. června 1967, o klasifikaci, balení a označování nebezpečných látek
- 1972 Pařížský Summit EU požaduje po Komisi program pro environmentální akci
- 1973 Uvnitř EK vytvořen Direktorát životního prostředí a ochrany spotřebitele
První environmentální akční program pro ochranu životního prostředí (1973-76)
- 1977 Druhý environmentální akční program pro ochranu životního prostředí (1977-81)
- 1981 Uvnitř Evropské komise vytvořen Generální Direktorát pro životní prostředí, jadernou bezpečnost a civilní ochranu
- 1983 Třetí environmentální akční program pro ochranu životního prostředí (1982-86)
- 1987 Evropský rok životního prostředí
Čtvrtý environmentální akční program pro ochranu životního prostředí (1987-92)
jednotný Evropský Akt včleňuje politiku ochrany životního prostředí do Římské smlouvy
- 1992 Pátý environmentální akční program pro ochranu životního prostředí (1992-2000)
Konference OSN o životním prostředí a rozvoji (UNCED), Rio de Janeiro, Brazílie
LIFE I 1992-1995
- 1993 Maastrichtská smlouva dává environmentální akci status politiky EU (Článek 130r)
- 1994 Formální ustanovení Evropské Environmentální agentury (EEA) v Kodani
- 1996 LIFE II 1996-1999
- 1999 Amsterdamská smlouva vyčleňuje politiku ochrany životního prostředí jako klíčový politický cíl Unie
- 2000 Celkové zhodnocení pátého environmentální akčního programu
LIFE III 2000-2004
- 2001 Šestý environmentální akční program pro ochranu životního prostředí (2001-10)
- 2002 Johannesburg - navazující konference ke konferenci z roku 1992 o životním prostředí a rozvoji v Rio de Janeiro

¹¹ Zdroj: https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=4938

2 NÁSTROJE ENVIROMENTÁLNÍ POLITIKY

Nástroje environmentální politiky lze chápat jako komplexní soubor prostředků skládajících se z administrativního řízení, dobrovolnosti, výchovné a informační strategie a v neposlední řadě ekonomických nástrojů.

Nástroje environmentální politiky lze rozdělit do kategorií:

1) Právní nástroje – jedná se o právní regulaci chování člověka, firem i jednotlivých členských států k životnímu prostředí. Členským státům vzniká povinnost sladit národní legislativu s legislativou EU.

2) Normativní nástroje – jsou to donucovací nástroje státní správy (nařízení, limity, licence, povolení, výrobní a výrobové standardy).

Jedná se o soubor legislativně schválených administrativních opatření, která mají ve své účinnosti a důsledku ovlivnit chování právních subjektů, zajistit jejich kontrolu a případné sankce. Na normativních nástrojích byla založena vysoká část opatření na ochranu životního prostředí v členských státech. I přes svojí vysokou účinnost však prokázaly mnoho nedostatků. Mezi takové nedostatky patří, že je příliš statická s rozsáhlým administrativním aparátem pro získávání a případné vyhodnocování informací s následnou kontrolou. Plošné aplikování normativních požadavků není objektivní, protože nebere na zřetel náklady a objektivní příčiny jednotlivých subjektů samostatně. V neposlední řadě se jedná o prostředky donucovací, což ne vždy má správnou pozitivní motivaci.

3) Organizační nástroje – jedná se o organizační strukturu veřejné správy (ministerstva, územní orgány státní správy a samosprávy), inspekční orgány, poradní a konzultační orgány a ostatní instituce zabývající se ochranou životního prostředí.

Následující organizace zajišťují v oblasti výkonné a dozorové činnosti ochranu životního prostředí a krajiny na území České republiky:

- a) Ministerstvo Životního prostředí České Republiky (založeno k 1. lednu 1990) – ústřední orgán státní správy v péči o životní prostředí (dále MŽP),
- b) Státní fond životního prostředí,
- c) Česká inspekce životního prostředí (zřízena v roce 1991 dle zákona č. 282/1991 Sb.) – dále ČIŽP. ČIŽP nahradila Českou technickou inspekci ochrany ovzduší a Českou vodohospodářskou inspekci. Od 1. června 1992 je jí přidělena

- povinnost dozírat na ochranu lesa, ochranu ovzduší, ochranu vod, odpadové hospodářství a také na ochranu přírody a krajiny,
- d) všechna ostatní ministerstva pro jednotlivá odvětví,
 - e) všechny obce s rozšířenou působností a krajské úřady (s platností od 1. ledna 2000) – po zrušení okresních úřadů přechází kompetence v ochraně životního prostředí na kraje a pověřené obecní úřady,
 - f) Správy chráněných krajinných oblastí a národních parků, vojenské újezdní úřady,
 - g) Agentura ochrany přírody Praha (vznikla v roce 1995) – následnická organizace Státního ústavu ochrany přírody. Jedná se o odbornou instituci státní ochrany přírody, jejímž zřizovatelem je Ministerstvo životního prostředí, zajišťující metodickou, dokumentační, informační, vzdělávací, vědeckou a poradenskou činnost v oblasti péče o přírodu a krajinu ČR. Agentura se zabývá problematikou vytváření a mapování Soustavy NATURA 2000. Z pověření MŽP vede ústřední seznam ochrany přírody a jejích lokalit včetně povinností vyplývajících z Úmluvy o mezinárodním obchodu s ohroženými druhy volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin (CITES).
- 4) Ekonomické nástroje** – finanční prostředky poskytované ze státního fondu životního prostředí. Jedná se jak o ekonomické nástroje přímé (dotace, půjčky), tak nepřímé (záruky na úvěry, příspěvky na úroky). (podrobněji viz str. 34)
- 5) Dobrovolné nástroje** – jejich vytvoření má usnadnit podnikatelům konkurenceschopnost na mezinárodním trhu (jednostranné závazky, veřejné dobrovolné systémy atd.) Patří sem program EMAS, který byl vyhlášen formou usnesení vlády ČR již v r. 1998 (č. 466/1998 o Národním programu zavedení systému řízení podniků a auditu z hlediska ochrany životního prostředí) a následně usnesením vlády ČR č. 651/2002, aktualizujícím Program na podmínky Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 761/2001 Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č.761/2001. Mezi dobrovolné nástroje také patří soubor norem ISO 14000, strategie a projekty „Čistší produkce“ aplikované na všechna odvětví podnikání. Je sem možno zařadit rovněž tzv. Ekoznačky a dobrovolné environmentální dohody existující mimo rámec stávajících legislativních předpisů a někdy i potřebný legislativní předpis nahrazující.

- 6) **Vzdělání a informace** – právo na informace a jejich zpřístupnění (Agenda 21). Podpora environmentálního vzdělávání, výchovy a osvěty v České republice je legislativně podložena zákonem č. 123/1998 Sb., o přístupu veřejnosti k informacím o životním prostředí. Zapojování veřejnosti do rozhodování v ČR je podloženo legislativně zákonem č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivu na životní prostředí (EIA).
- 7) **Územní plánování** – environmentální systém řízení a vymezení chráněných oblastí, využití krajiny. Zde je právní legislativou zajištěno, že k právně určeným zásahům do území je nutné mít vyjádření organizací zajišťujících ochranu životního prostředí.

Nyní je možné se ještě podrobněji zabývat každým bodem samostatně, protože každý z uvedených bodů je možné rozdělit do podrobnějších složek, ale pro účely této práce se budu zabývat pouze bodem **číslo 4) Ekonomické nástroje**.

Záměrem použití ekonomických nástrojů je dosažení změny v chování poškozovatelů životního prostředí. Rovněž je možné říci, že ekonomické nástroje patří mezi nejefektivnější nástroje při prosazování ochrany životního prostředí. Jejich aplikace do praxe totiž může finančně zatěžovat negativní aktivity v podnikatelské oblasti, ale může také mít naopak pozitivní vliv na ekologicky šetrný přístup. Ekonomické nástroje, na rozdíl od normativních nástrojů, vlastně fungují na principu „dobrovolnosti“. Každý sám (podnik, obec, občan) si může rozhodnout, zda bude investovat do svých aktivit tak, aby zamezil devastujícím účinkům své činnosti na životní prostředí, a nebo i nadále bude poškozovat životní prostředí s vědomím finančních sankcí za své jednání (poplatky, daně, pokuty apod.)

Účelem ekonomických nástrojů je přispívat a pozitivně ovlivňovat ochranu životního prostředí při plnění těchto kritérií udržitelného rozvoje:

- minimalizovat nároky na čerpání zdrojů, které již nelze obnovit a šetrně zacházet s obnovitelnými přírodními zdroji (suroviny, energie, půdní fond),
- minimalizovat negativní vlivy na životní prostředí (emise v ovzduší, znečištění vod, kontaminace půdy, produkce odpadů apod.),
- napomáhat a vytvářet dostatečné množství ekonomických prostředků pro kvalitnější ochranu přírody a krajiny.

Konkrétní klasifikace ekonomických nástrojů je různorodá. Nejčastěji jsou děleny na dvě základní skupiny:

- 1) nástroje negativní stimulace – poplatky za znečišťování životního prostředí, poplatky za využívání přírodních zdrojů, uživatelské poplatky, sankční platby,
- 2) nástroje pozitivní stimulace – daňové úlevy, finanční podpory, úlevy, zelené fondy.

Uplatnění ekonomických nástrojů je možné realizovat v různých stádiích výrobního procesu. Vzhledem k velké škále ekonomických nástrojů je nutné při jejich výběru pro jejich skutečnou účinnost akceptovat mnohé faktory, např.:¹²

- efektivní aplikaci ekonomických nástrojů při vzájemné akceptaci nákladů subjektu a požadavků na ochranu životního prostředí,
- předpokládá se, že zvyšující se zájem společnosti o ochranu životního ve svém důsledku způsobí zpřísnění ekologických norem a náklady na jejich realizaci se budou zvyšovat,
- dopad ekonomických nástrojů v případech, kdy existuje možnost snížení negativních dopadů na životní prostředí a kdy použití ekonomických nástrojů bude účinnější, než užití normativních nástrojů,
- ekologické účinnosti při uplatňování ekonomických nástrojů lze dosahovat, bude-li v konstrukci těchto nástrojů vyjádřen stimul vedoucí ke změně chování subjektů v oblasti ochrany přírody,
- měly by existovat možnosti umožňující snížení výšky poplatků, jestliže je dosahováno lepších výsledků než je stanoveno normami,
- je třeba využívat možnosti, které poskytují pouze ekonomické nástroje, ve věci zohlednění regionální a prostorové diference při jejich uplatňování,
- je nutné respektovat také faktor přetrvávajícího a složitého přechodu k tržní ekonomice, spolu s vyvážeností sociálních a ekonomických cílů. Z těchto důvodů není možné šablonovitě přebírat některé systémy ekonomických nástrojů na ochranu životního prostředí z jiných ekonomicky vyspělých států,

¹² Konečný, M.: *Ekologický management*, Karviná: Slezská univerzita v Opavě, 2005, s.167-168

- je nutné brát také v úvahu množství finančních zdrojů pro uplatňování ekonomických nástrojů,
- nelze však také opomíjet všestrannou nebo aktuální informovanost všech subjektů a společností o problematice ochrany životního prostředí a existujících zákonných opatřeních.

Mají-li být ekonomické nástroje, při respektování ekonomických, environmentálních a sociálních cílů, kompatibilní, znamená to neusilovat pouze o nákladově efektivní způsob dosažení normativně stanovených cílů, ale souběžně zvažovat i míru jejich ekologické účinnosti a ekonomických i sociálních dopadů.

Jedním z ekonomických nástrojů prosazování environmentální politiky v EU je financování předložených projektů pomocí tzv. strukturálních fondů. Tyto fondy slouží k rychlejšímu zavádění komunitární politiky do praxe. Jejich hlavním úkolem je zajistit vyrovnaný sociálně-ekonomický rozvoj členských států a vzájemnou provázanost národních aktivit. Dále také podporovat vytváření pracovních příležitostí a odstraňovat případnou zaostalost některých regionů.

Zřízení strukturálních fondů je zakotveno v základní Smlouvě EU. Podmínky pro plnění a čerpání fondů jsou řešeny souborem nařízení Rady ES. V nařízeních je řešeno, za jakých podmínek a do jaké výše nákladů projektu lze fondy získat, a taktéž podmínky jejich čerpání. Je zde také řešena možnost souběžného financování z více zdrojů. Prostředky se rozdělují na základě navržených plánů a programů komunitárního i národního charakteru. Podpora musí být vždy projednána a schválena Komisí ES.

Podpora může případně sloužit k realizaci tzv. iniciativních programů. Takové programy slouží k realizaci opatření zvláštního zájmu ES, která nemohou dostatečně pokrýt finanční zdroje členských států. Opatření mohou být vyhlášena ve formě operačních programů nebo grantů obecného využití. Pro podporu ochrany životního prostředí se toto konkrétně týká programů v oblastech příhraniční spolupráce zaměřené např. na kontrolu znečištění ovzduší či vod, na nakládání s odpady, na využití obnovitelných zdrojů energie, na rozvoj turismu a omezení jeho negativních dopadů a na spolupráci při územním plánování. Tyto programy jsou prioritně zaměřeny na podporu podnikání v malých a středních podnicích.

Strukturální fondy a Fond soudržnosti představují část strukturální politiky Společenství, která má za cíl omezit rozdíly v podmínkách pro rozvoj mezi různými regiony a různými členskými státy a tím podpořit hospodářskou a sociální soudržnost.

2.1 Strukturální fondy Evropské unie

Evropská unie v současné době spravuje celkem tři hlavní strukturální fondy:¹³

- 1) Evropský fond regionálního rozvoje (European Regional Development Fund – ERDF) založený v roce 1975 je největším fondem. Poskytuje podporu vytváření infrastruktury, investic do tvorby pracovních míst a podporuje především podnikání a projekty místního rozvoje.
- 2) Evropský sociální fond (European Social Fund – ESF) založený v roce 1958 přispívá k integraci nezaměstnaných a sociálně znevýhodněných do pracovního života především financováním školicích a vzdělávacích opatření.
- 3) Fond soudržnosti vznikl v roce 1993, jeho cílem je další posílení strukturální politiky. Je určen zemím, jejichž HDP na osobu je nižší než 90 % průměru EU. Vztahuje se tedy na čtyři členské země: Irsko, Portugalsko, Řecko a Španělsko. Kohezní fond poskytuje prostředky pro projekty v oblasti ochrany životního prostředí a dopravní infrastruktury.

Mimo tyto tři hlavní fondy Evropská unie ještě spravuje další dva fondy:¹⁴

1. Evropský zemědělský orientační a záruční fond (European Guidance and Guarantee Fund – EAGGF), rovněž založený v roce 1958 jako nástroj financování společné zemědělské politiky. Tento fond mimo jiné poskytuje podporu rozvoji zemědělských oblastí a pomáhá farmářům, kteří hospodaří v zaostalých oblastech, a financuje organizace společného trhu a opatření na rozvoj zemědělství v ostatních částech Společenství.
2. Finanční nástroj pro řízení rybolovu (Financial Instrument for Fisheries Guidance – FIFG) byl vytvořen v roce 1993. Pokouší se zajistit a modernizovat vybavení, včetně materiálního zajištění, pro odvětví rybolovu a diverzifikovat hospodářství oblastí závislých na rybolovu.

V roce 1993 bylo na podnět Evropského parlamentu vydáno nařízení Evropské rady, kterým se zřídil finanční nástroj na podporu projektů zabývajících se ochranou životního prostředí. Fond nesl název LIFE. Fond měl za cíl stanovenou přispívání k rozvoji a realizaci

¹³ Zdroj: <http://www.strukturalni-fondy.cz/Informace-o-fondech-EU>

¹⁴ Zdroj: http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_165_cs.htm

politiky ochrany životního prostředí, prioritně pro oblasti legislativy a státní správy. První fáze fondu LIFE byla ukončena k 31. 12. 1995. V současné době probíhá LIFE III.

Pro kandidátské země ze Střední a Východní Evropy vznikly některé tzv. předvstupní programy. Jedním takovým programem je fond PHARE jako nástroj, který měl napomáhat v ekonomické a institucionální oblasti pro splnění podmínek vstupu do Evropské unie. Svoji činnost zahájil v roce 1990. Od prvopočátku se skládal ze dvou částí. Jedna část financovala regionální projekty (společné projekty několika zemí), druhá část podporovala národní projekty na území jednotlivých členských států. Byl považován za největší dotační program Evropské unie. Dalšími fondy byly ISPA – financování dopravní infrastruktury a ochrany životního prostředí a SAPARD – financování přípravy kandidátských zemí na společnou zemědělskou politiku Unie.

V současnosti musí mít jednotlivé členské státy pro možnost využívání finančních prostředků z jednotlivých fondů připraveny a schváleny Národní rozvojové plány případně Národní strategické referenční rámce. Tyto plány a rámce popisují jednotlivé prioritní oblasti a k nim zadávají cíle, kterých má být dosaženo za pomoci finančních prostředků získaných z fondů Evropské unie. Požadavky jsou předkládány soustavou operačních programů, pro které chce členský stát čerpat prostředky z fondů EU.

„Česko si pro nynější období vyjednalo 26 operačních programů. Osm z nich je zaměřeno tématicky (např. na dopravu, vědu a vzdělávání, zaměstnanost, životní prostředí) a sedm zeměpisně (na Středočeský kraj, Střední Moravu, Moravskoslezsko atd.) Ostatní OP umožňují přeshraniční, meziregionální a nadregionální spolupráci či zajišťují technické, administrativní a výzkumné zázemí realizace politiky soudržnosti.“¹⁵

Jedním ze schválených operačních programů je program „Životní prostředí“ pro léta 2007 – 2013. Program nabízí čerpání finančních prostředků z Fondu soudržnosti a Evropského fondu pro regionální rozvoj v celkovém objemu přes 5 miliard euro. Objemem financí - 18,4 % všech prostředků určených z fondů EU pro ČR - se jedná o druhý největší český operační program.¹⁶

¹⁵ Cit dle zdroje: <http://www.strukturalni-fondy.cz/Informace-o-fondech-EU>

¹⁶ Zdroj: <http://www.opzp.cz/sekce/16/strucne-o-op-zivotni-prostredi/>

Cílem tohoto operačního programu je ochrana a zlepšování kvality životního prostředí jako základního principu trvale udržitelného rozvoje. Operační program „Životní prostředí“ nabízí České republice prostředky na podporu konkrétních projektů v sedmi oblastech:

Prioritní osa 1 – Zlepšování vodohospodářské infrastruktury a snižování rizika povodní

Podporuje projekty, které směřují ke zlepšení stavu povrchových a podzemních vod, zlepšení jakosti a dodávek pitné vody a snižování rizika povodní.

Prioritní osa 2 – Zlepšení kvality ovzduší a snižování emisí

Podporuje projekty, které jsou zaměřeny na zlepšení nebo udržení kvality ovzduší a omezení emisí základních znečišťujících látek do ovzduší s důrazem na využití nových a šetrných způsobů výroby energie včetně obnovitelných zdrojů energie a energetických úspor.

Prioritní osa 3 – Udržitelné využívání zdrojů energie

Podporuje projekty zaměřené na udržitelné využívání zdrojů energie, zejména obnovitelných zdrojů energie, prosazování úspor energie. Dlouhodobým cílem programu je zvýšení využití obnovitelných zdrojů energie při výrobě elektřiny a tepla a efektivnější využití odpadního tepla.

Prioritní osa 4 – Zkvalitnění nakládání s odpady a odstraňování starých ekologických zátěží

Podporuje projekty, které se zaměřují na zkvalitnění nakládání s odpady, snížení produkce odpadů nevhodných pro další zpracování a odstraňování starých ekologických zátěží.

Prioritní osa 5 – Omezování průmyslového znečištění a environmentálních rizik

Řeší podporu formou dotací projektům zaměřeným na omezování průmyslového znečištění a s ním souvisejících rizik pro životní prostředí s důrazem na prevenci a výzkum v oblasti znečišťujících látek a jejich monitorování.

Prioritní osa 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny

Podporuje projekty, které přispívají ke zpomalení či zastavení poklesu biodiverzity, ochraně ohrožených druhů rostlin a živočichů, zajištění ekologické stability krajiny a podporují vznik a zachování přírodních prvků v osídlených oblastech.

Prioritní osa 7 – Rozvoj infrastruktury pro environmentální vzdělání, poradenství a osvětu

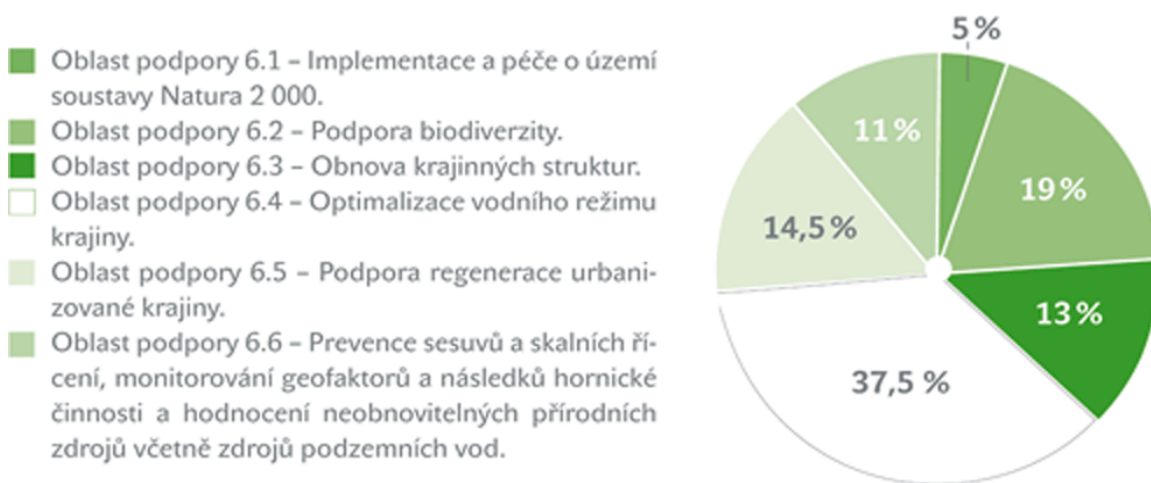
Nabízí podporu při budování široké sítě center environmentálního vzdělávání a informačních center zaměřených na ochranu životního prostředí ve všech krajích České

republiky a na zabezpečení kvalitních odborných materiálů pro environmentální vzdělávání, včetně internetových řešení či naučných stezek.¹⁷

Na ochranu přírody a krajiny je možné využít čerpání finančních prostředků z každé výše uvedené oblasti. V rámci této diplomové práce, která se zabývá soustavou Natura 2000, je potřeba zabývat se podrobněji Prioritní osou 6 – Zlepšování stavu přírody a krajiny¹⁸ v konkrétních oblastech:

- Oblast podpory 6.1 - Implementace a péče o území soustavy Natura 2000
- Oblast podpory 6.2 - Podpora biodiverzity
- Oblast podpory 6.3 - Obnova krajinných struktur
- Oblast podpory 6.4 - Optimalizace vodního režimu krajiny
- Oblast podpory 6.5 - Podpora regenerace urbanizované krajiny
- Oblast podpory 6.6 - Prevence sesuvů a skalních řícení, monitorování geofaktorů a následků hornické činnosti a hodnocení neobnovitelných přírodních zdrojů včetně zdrojů podzemních vod

Částka 600 milionů eur určená pro Prioritní osu 7 bude mezi jednotlivé oblasti podpory rozdělena následovně:

Výše podpory pro danou osu může být do výše 90% z celkových výdajů projektu.

¹⁷ Cit dle zdroj: <http://www.opzp.cz/sekce/16/strucne-o-op-zivotni-prostredi/>

¹⁸ Cit.dle zdroj: <http://www.opzp.cz/sekce/372/prioritni-osa-6/>

Typy podporovaných projektů:Implementace a péče o území soustavy NATURA 2000

- Zpracování podkladů a vyhlášení území soustavy Natura 2000

Podpora biodiverzity

- Opatření k ochraně ohrožených druhů rostlin a živočichů
- Zajišťování péče o chráněná území
- Opatření k překonávání migračních bariér - rybí přechody
- Regulace a likvidace populací invazních druhů rostlin a živočichů
- Realizace trvalých opatření na ochranu jeskyní a krasových jevů
- Obnova a výstavba návštěvnické infrastruktury ve zvláště chráněných územích, ptačích oblastech, evropsky významných lokalitách, přírodních parcích a geoparcích

Obnova krajinných struktur

- Realizace vegetačních opatření v krajině (výsadba a obnova remízů, alejí, soliterních stromů, větrolamů, územní systém ekologické stability atd.)
- Opatření k zachování a celkovému zlepšení přírodních poměrů v lesích ve zvláště chráněných územích, územích soustavy Natura 2000, vymezených regionálních a nadregionálních biocentrech územních systémů ekologické stability a v prioritních oblastech pásem ohrožení emisemi

Optimalizace vodního režimu krajiny

- Podpora přirozených rozlivů v nivních plochách, budování a obnova retenčních prostor, revitalizace vodních toků a mokřadů, výstavba poldrů
- Opatření k ochraně proti vodní a větrné erozi

Podpora regenerace urbanizované krajiny

- Zakládání a revitalizace významné sídelní zeleně, individuální zakládání a obnova parků, stromořadí, hřbitovů, městských a obecních lesoparků atd.
- Odstranění nebo zajištění nevyužívaných staveb nebo dalších objektů ve zvláště chráněných územích a územích zařazených do soustavy Natura 2000

Prevence sesuvů a skalních řícení, monitorování geofaktorů a následků hornické činnosti

- Stabilizace nebo sanace sesuvů a skalních masivů, které ohrožují především životy, zdraví a majetek občanů a infrastrukturu sídel a dále monitoring zaměřený na kontrolu účinnosti nápravných opatření
- Přehodnocení celkové kapacity zásob podzemních vod
- Zjištění možných negativních důsledků pozůstatků po hornické činnosti, navržení a realizace technického řešení, které zabrání dalšímu ohrožování životního prostředí

2.1.1 Natura 2000 v České Republice

Dnem 1. května 2004 po vstupu České Republiky do Evropské unie nám vznikla povinnost vytvořit soustavu území zvanou „Natura 2000“ a pečovat o ni.

Natura 2000 je soustava území chránící ohrožené druhy rostlin, živočichů a přírodních stanovišť (například rašeliniště, mokřady). Působnost Natury 2000 se vztahuje na celé území Evropské Unie a zahrnuje území, která jsou významná z celoevropského pohledu.

Právním podkladem pro splnění těchto povinností vyplývajících z Natury 2000 jsou dvě evropské směrnice:

- Směrnice Rady 1992/43/EEC ze dne 21. května 1992, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“)
- Směrnice rady 70/409/EEC ze dne 2. dubna 1979, o ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“)

Hlavním cílem soustavy Natura 2000 je zajištění příznivého stavu pro vybrané druhy rostlin, živočichů a zachování nejhodnotnějších přírodních území v Evropské Unii. Ochrana takovýchto území, ale nevylučuje šetrné hospodaření při sladění zájmů ochrany přírody s ostatními zájmy pro dané území. Z tohoto pohledu si uvědomujeme, že ochrana území soustavou Natura 2000 je méně přísná, než bývá ochrana zvláště chráněných území (např. chráněné krajinné oblasti, národní parky atd.) na našem území.

Výběr území pro soustavu Natura 2000 probíhal prioritně na základě odborných údajů a posudků, jako je početnost populace u rostlin a živočišných druhů, zachovalost přírodního stanoviště. Forma a způsob hospodaření na vybraných územích ani vlastnické poměry neměly pro výběr území žádnou roli. Naturová území se tedy nachází jak na územích státních, tak soukromých, některá korespondují s hranicemi již dříve vyhlášených chráněných území.

Členské státy EU měly za povinnost obě výše uvedené směrnice transponovat do své právní legislativy. Je třeba si také uvědomit, že soustava Natura 2000 je vytvářena pro celý evropský kontinent, proto přílohy směrnic o stanovištích a o ptácích obsahují seznamy druhové skladby rostlin a živočichů i stanovišť, pro něž jsou členské státy povinny zajistit podmínky k přežití bez ohledu na skutečnost, zda uvedené druhy nebo ekosystémy jsou na jejich území vzácné, ohrožené případně běžně se vyskytující. Druh, který se běžně vyskytuje v jednom členském státu, může být z celoevropského hlediska vzácný na území

jiného členského státu a naopak. Členský stát má za povinnost o území Natura 2000 pečovat tak, aby se podmínky na daném území zlepšovaly nebo alespoň se stávající podmínky nezhoršovaly. K těmto skutečnostem musel každý členský stát přijmout potřebná legislativní, správní a smluvní opatření. O stavu území jsou pravidelně podávány zprávy komisí Evropské Unie.

Soustava Natura 2000 je složena z těchto typů území:

1. Ptačí oblasti (oblasti ochrany ptactva):
 - oblasti zajišťující přežití v Evropě ohrožených druhů ptáků,
 - místa pro rozmnožování, pelichání a zimování stěhovavých ptáků a místa jejich zastávek na tahu.
2. Evropsky významné lokality, kam patří lokality významné pro:
 - přežití evropsky významného druhu,
 - uchování typu přírodního stanoviště,
 - uchování biodiverzity, biogeografické oblasti.

Ptačí oblasti jsou pro Českou Republiku na jejím území novým typem chráněného území. Jedná se o velmi rozsáhlé plochy. Dá se předpokládat, že není nutné mít vážnější obavy z případných střetů mezi ochranou takovýchto oblastí a jejich jiným funkčním využitím či záměry. Přesto na základě ustanovení směrnice bude na celém území České Republiky zakázáno všechny volně žijící ptáky:

- držet a chovat v zajetí,
- úmyslně zabíjet nebo zraňovat,
- úmyslně ničit nebo odstraňovat jejich hnízda,
- sbírat, držet, ničit nebo odstraňovat jejich vejce,
- úmyslně je vyrušovat.

Je již samozřejmostí, že z těchto obecně patných ochranných podmínek je možné udělovat výjimky.

V oblasti právní legislativy se přijetí soustavy Natura 2000 nejvíce dotklo zákonů:

- ✓ zákon č. 100/2001 Sb., o posuzování vlivů na životní prostředí a o změně některých souvisejících zákonů (zákon o posuzování vlivů na životní prostředí), ve znění zákona č. 216/2007 Sb.
- ✓ zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 218/2004 Sb.

Mimo tyto zákony se realizace soustavy Natura 2000 legislativně dotkla také zákonů:

- ✓ zákon č. 289/1995 Sb., o lesích a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 449/2001 Sb., o myslivosti, ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 99/2004 Sb., o rybníkářství, výkonu rybářského práva, rybářské strážní, ochraně mořských rybolovných zdrojů a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 254/2001 Sb., o vodách a o změně některých zákonů (vodní zákon), ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 334/1992 Sb., o ochraně zemědělského půdního fondu, ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 86/2002 Sb., o ochraně ovzduší a o změně některých dalších zákonů (zákon o ovzduší), ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 185/2001 Sb., o odpadech, ve znění pozdějších předpisů
- ✓ zákon č. 44/1988 Sb., o ochraně a využití nerostného bohatství (horní zákon), ve znění pozdějších předpisů

Soustava NATURA 2000 pro region Moravskoslezského kraje je podrobněji prezentována v praktické části diplomové práce.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 LOKALITY NATURA 2000 V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Území regionu Moravskoslezského kraje se rozkládá v severovýchodní části ČR. Na severní straně je území ohraničeno státní hranicí s Polskem. Východní hranice moravskoslezského regionu je tvořena státní hranicí se Slovenskou republikou. Jižní hranice je již vnitrostátní hranice se Zlínským krajem, severozápadní hranici tvoří další krajská hranice, a to s krajem Olomouckým.

Víceméně stávající území Moravskoslezského kraje koresponduje s hranicemi po spojení území ve správě bývalých šesti okresních úřadů. Jednalo se o území okresů Ostrava, Opava, Frýdek – Místek, Nový Jičín, Karviná a Bruntál. Území bývalého okresního úřadu Bruntál bylo, ale dle zákona číslo 387/2004 Sb., o změnách hranic krajů,¹⁹ změněno. Území obcí Huzová, Norberčany a Moravský Beroun byla k 1. 1. 2005 přeřazena z území Moravskoslezského kraje do území správy Olomouckého kraje.

Po těchto změnách je rozloha Moravskoslezského kraje 5 445 km², což představuje 7,0 % celkového území ČR. Moravskoslezský kraj se tak svou rozlohou řadí na šesté místo mezi všemi kraji tvořících ČR.

Z hlediska **geografického** je území Moravskoslezského kraje ze západu ohraničeno Hrubým Jeseníkem s nejvyšší horou Pradědem s výškou 1492 m n.m. I přes skutečnost, že oblast Jeseníků je vyhlášena za chráněnou krajinnou oblast, je stále intenzivně využívána v letním i zimním období jako rekreační oblast. Východní hranice kraje je tvořena masívem pohoří Moravskoslezských Beskyd. Toto pojmenování zároveň tvoří název stejnojmenné chráněné krajinné oblasti. Je nutné si uvědomit, že horský masív Beskydy se také rozkládá na území Zlínského kraje.

Obě chráněné krajinné oblasti plní velmi významnou a důležitou vodohospodářskou funkci díky svému velkému procentu zalesnění. Výškové rozdíly obou horských pásů se postupně svažují ke středu území Moravskoslezského kraje. Ze severu podél vodního toku řeky Opavy až k dolnímu toku Odry, kde se na sever území kraje otvírá dál do Polska Slezskou nížinou. Směrem na jih přechází v rovinu Hané.

V důsledku existence jádra Hrubého a Nížkého Jeseníku na západě a Moravskoslezských Beskyd na východě lze **klimaticky** oblast zařadit k mírně chladným oblastem. Postupně

¹⁹ Zdroj: <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb127-04.pdf>

směrem k Moravské bráně a v okolí Ostravy dochází k postupnému oteplování podnebí. Třetí Chráněná krajinná oblast Poodří se rozkládá v nivě řeky Odry, která je také největší řekou na území kraje. Je napájena většími toky jako je např. Opava, Olše a Ostravice.

Dne 1. ledna 2003 byly, dle zákona číslo 147/2000 Sb., o okresních úřadech²⁰, do správy Moravskoslezského kraje předány všechny kategorie zvláště chráněných území.

Z §14 zákona č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, je patrné, že území přírodovědecky či esteticky velmi významná nebo jedinečná jsou vyhlášena za zvláště chráněná území. Pro rozlišení významu a důležitosti územní ochrany jsou zákonem určeny následné kategorie ochrany jednotlivých území:

- národní parky (dále NP)
- chráněné krajinné oblasti (dále CHKO)
- národní přírodní rezervace (dále NPR)
- přírodní rezervace (dále PR)
- národní přírodní památky (dále NPP)
- přírodní památky (dále PP)

Seznam chráněných území je evidován v ústředním seznamu ochrany přírody. Ústřední seznam ochrany přírody je tvořen sbírkou listin – je to úplný soubor zřizovací dokumentace v písemné a grafické formě. Vše je doplněno digitálním registrem v prostředí GIS. Ústřední seznam ochrany přírody vede Agentura ochrany přírody a krajiny ČR.

Tyto informace o již vyhlášených chráněných území kraje se staly základem pro pozdější realizaci soustavy Natura 2000 na území Moravskoslezského kraje.

Na území Moravskoslezského kraje (dále MSK) není vyhlášeno žádné území v kategorii národní park.

Jak je již výše uvedeno na území MSK se nachází tři chráněné krajinné oblasti. Z toho celou svou rozlohou se na území Moravskoslezského kraje nachází pouze CHKO Poodří. CHKO Beskydy a CHKO Jeseníky částečně zasahují také na území sousedních krajů. Konkrétně CHKO Beskydy částečně zasahuje svými hranice na území Zlínského kraje. CHKO Jeseníky se rozkládá na území Moravskoslezského a Olomouckého kraje.

Dále se na území MSK nachází 146 maloplošných zvláště chráněných území.²¹

²⁰ Zdroj: <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>

²¹ Zdroj: <http://drusop.nature.cz/ost/chrobjekty/zchru/index.php>

Co tedy předcházelo samotné realizaci Natury 2000 na území Moravskoslezského kraje?

Když v roce 2001 bylo EU dohodnuto zastavení ubývání biologické rozmanitosti pomocí soustavy Natura 2000, bylo nutné oslovit odborníky, kteří se v souvislosti se sběrem dat pustili do podrobnějšího monitoringu nových i stávajících stanovišť.

V rámci přípravy Natury 2000 na celoevropské úrovni vznikl seznam biotopů České republiky. Evropské směrnice poskytují pouze obecná pravidla pro vytvoření soustavy chráněných území (Natura 2000), jenž podle sjednocených principů EU vytvářejí na svých územích všechny státy Evropské unie tak, aby byla cíleně zabezpečena ochrana těch druhů živočichů, rostlin a přírodních typů stanovišť, které jsou z evropského pohledu nejcennější, nejvíce ohrožené, vzácné či omezené svým výskytem jen na určitou oblast. Konkrétní rozhodnutí o obsahu jednotlivých typů stanovišť je však na každém členském státě samostatně. Při sběru podkladů pro soustavu Natura 2000 vznikla i tzv. **Česká Natura**. Je to vlastně jakýsi národní doplněk celoevropské sítě Natura 2000. Dokument Česká NATURA byl zpracován podle projektu VaV/620/20/03 Ministerstva životního prostředí ČR. Jeho plný oficiální název je „Optimalizace výsledků mapování přírodních biotopů a jejich aktuálního zastoupení na území ČR jako předmětu ochrany v současné síti maloplošných zvláště chráněných území v ČR“.

Za velmi pozitivní výsledek tohoto projektu, který byl ukončen před více než čtyřmi roky, je dnes považována jednoznačná identifikace přírodních stanovišť v terénu. Jakékoli další navrhování nových lokalit do Natury 2000 je možné podepřít nezpochybnitelným vědeckým posudkem. České republice se tak podařilo vypracovat národní seznam lokalit na vysoké vědecké úrovni.

V současné době výsledky České Natury využívají kraje jako evidenci cenných území a dohlížejí na to, aby nedošlo k jejich znehodnocení, případně postupně realizují jejich zákonnou ochranu.

Programu Česká Natura se v roce 2005 účastnil také odbor životního prostředí Krajského úřadu Moravskoslezského kraje, který v součinnosti se střediskem AOPK ČR v Ostravě všechny navrhované lokality prověřil v terénu.

Výsledky celého projektu přinesly poznatky upřesňující skutečné rozšíření a aktuální stav některých vzácných nebo ojediněle se vyskytujících biotopů na území Moravskoslezského kraje. Bylo nalezeno několik nových lokalit s nedostatečnou ochranou pro vzácné a významné biotopy pro druhovou ochranu. Celý seznam přenesený do mapových podkladů v Moravskoslezském kraji je stále nehomogenní. Je nutné k těmto datům

přístupovat stále jako k „aktivním“. Jsou upravovaná v souladu s novými náhledy na interpretaci biotopů.

Po ukončení tohoto monitoringu v terénu bylo zainteresovanými odbornými organizacemi na krajské úrovni schváleno 21 konečných lokalit České Natury v Moravskoslezském kraji na celkové rozloze 1 463,84 ha, tj. 0,26 % rozlohy Moravskoslezského kraje.

Takto získané nové informace pomohly zároveň doplnit informace i pro již vyhlášená chráněná území a vytvořit ucelenější náhled na území Moravskoslezského kraje.

Následovala úzká spolupráce s AOPK v Ostravě při výběru jednotlivých chráněných území, která měla být zařazena do Natury 2000. Tento výběr se samozřejmě také opíral o evropskou právní legislativu, kterou tvoří dvě evropské směrnice:

- směrnice Rady 92/43/EEC ze dne 21. května 1992, o ochraně přírodních stanovišť, volně žijících živočichů a planě rostoucích rostlin („směrnice o stanovištích“)
- směrnice Rady 79/409/EEC ze dne 2. dubna 1979, o ochraně volně žijících ptáků („směrnice o ptácích“)

Obě evropské směrnice pro území ČR, tzn. tedy i pro území Moravskoslezského kraje, upřesňuje zákon č.114/ 1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Výsledkem dlouhodobé spolupráce zaměstnanců krajského úřadu s AOPK Ostrava byla, dle seznamu AOPK, registrace seznamů Evropsky významných lokalit a Ptačích oblastí²² na území vybraného regionu Moravskoslezského kraje.

Počet Evropsky významných lokalit na území kraje je 48. Jmenovitý seznam, včetně rozlohy a kategorie ochrany, je uveden v tabulce číslo 2:

Tabulka č. 2: Seznam Evropsky významných lokalit v Moravskoslezském kraji

	Název lokality	Rozloha v ha	Kategorie ochrany
1	Červený kámen	249.5555	PP
2	Niva Morávky	367.3621	NPP, PP

²² Zdroj: <http://www.nature.cz/natura2000-design3/hp.php>

3	Pstruží potok	39.6586	CHKO
4	Sovinec	2561.3324	NPR, PP, NPP
5	Libotín	78.4109	PP
6	Palkovické hůrky	131.5443	PR
7	Ptačí hora	76.2730	PP, NPP
8	Kojetínské vrchy	252.7450	PP
9	Štramberk	129.3575	NPP, PP
10	Hněvošický háj	70.1559	PR
11	Cihelna Kunín	26.8830	CHKO
12	Děhylovský potok - Štěpán	80.1703	PR
13	Dolní Marklovice	41.2190	PP
14	Heřmanický rybník	478.9617	PP
15	Heřmanovice	18.6922	PP
16	Hukvaldy	200.2797	PP
17	Jakartovice	13.7477	PP
18	Jilešovice - Děhylov	20.7675	PP
19	Karlova Studánka	24.6851	CHKO
20	Karviná - rybníky	14.6032	PP
21	Mokřad u Rondelu	14.8038	PP
22	Moravice	209.5993	PR, PP
23	Niva Olše - Věrnovice	544.7926	PP
24	Osoblažský výběžek	96.1239	PR, PP
25	Ostrava - Šilheřovice	101.4709	PP
26	Řeka Ostravice	155.4480	PP
27	Paskov	16.8559	PP
28	Pílíky	11.9328	PP
29	Sokolí potok	49.9616	CHKO
30	Staré hliniště	4.6782	PP
31	Štěrbův rybník a Malý Bystrý potok	11.9648	PP

32	Stonávka - nádrž Halama	4.5856	PP
33	Suchá Rudná - zlatý lom	3.3297	CHKO
34	Údolí Moravice	186.8099	NPR, PP
35	Václavovice - pískovna	6.8600	PP
36	Olše	169.0421	PP
37	Černý důl	0.0398	PP
38	Důl Ruda I	0.0399	PP
39	Javorový vrch	83.0551	CHKO
40	Staré Oldřůvky	0.0398	PP
41	Štola Franz - Franz	0.0398	CHKO
42	Štola Jakartovice	0.0399	PP
43	Zálužná	0.2041	PP
44	Čermná - důl Potlachový	0.0243	PP
45	Horní Odra	9.4920	PP
46	Poodří	5235.0293	PR, CHKO, PP
47	Hraniční meandry Odry	122.8553	PP
48	Skalské rašeliniště	45.5349	PR

Druhou kategorií tvořící soustavu Natura 2000 jsou lokality na ochranu pro vybrané druhy ptáků tzv. **ptačí oblasti** (SPA).

Dle směrnice Rady 79/409/EHS ze dne 2. dubna 1979, o ochraně volně žijících ptáků (dále jen „směrnice o ptácích“) byly navrženy v České republice pro vybrané druhy ptáků tzv. ptačí oblasti. Směrnice o ptácích obsahuje pouze obecná pravidla pro výběr území ptačích oblastí. Určuje pouze seznam druhů, pro které je nutné ptačí oblasti vymezit. Z toho následně vyplývají požadavky, které musí splňovat jednotlivá zájmové území pro zajištění ochrany druhu.

Při skutečném výběru a vymezování ptačích oblastí se vycházelo z vědecky a odborně kvalifikovaných podkladů významných ptačích území a mokřadních biotopů v návaznosti na Ramsarskou úmluvu. Pro území ČR byla určena nejzajímavější a nejvýznamnější území pro ochranu ptactva ve spolupráci s Českou společností ornitologickou a dalšími

odborníky. V roce 2002 vznikl návrh 41 oblastí, které mají zajišťovat ochranu nejohroženějších druhů ptáků. Z toho tři oblasti byly situovány do regionu Moravskoslezského kraje. Tímto návrhem byla, po dvou letech, ukončena první fáze vytváření soustavy ptačích oblastí.

Rok 2003 byl rokem, kdy byla spuštěna druhá fáze vytváření soustavy ptačích oblastí. Jednalo se o přípravu podkladů pro vyhlášení navrhovaných lokalit. Samotné vyhlášení však umožnila až dlouho očekávaná novela zákona o ochraně přírody a krajiny, tedy přijetí samostatného zákona č. 218/2004 Sb., kterým se mění zákon č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 50/1976 Sb., o územním plánování a o stavebním řádu (stavební zákon), ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 219/2000 Sb., o majetku České republiky a jejím vystupování v právních vztazích, ve znění pozdějších předpisů platný od dubna roku 2004. Ptačí oblasti jsou zřizovány nařízením vlády.

Následně byla pro ptačí oblasti v ČR vymezena konkrétní území nejvhodnější pro ochranu druhů ptáků vyskytujících se na našem území z hlediska jejich výskytu, stavu a početnosti populací. Způsob hospodaření v těchto oblastech je možno projednat s vlastníkem nebo nájemcem pozemku a v souladu konkrétních dohodnutých podmínek uzavřít smlouvu, která nesmí být v rozporu s právními předpisy ES a zákonem č. 114/92 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů.

Jak bylo již výše uvedeno na území Moravskoslezského kraje byly v první fázi realizace Natury 2000 vyhlášeny tři lokality v kategorii tzv. ptačí oblasti. V roce 2007 byla Nařízením vlády č. 165/2007 vymezená Ptačí oblast Heřmanský stav - Odra – Poolší.

Tabulka číslo 3 uvádí jmenovitě i s rozlohou uvádí všechny čtyři lokality v kategorii Ptačí oblast, které se rozkládají na území Moravskoslezského kraje.

Tabulka č.3: Seznam Ptačích oblastí v Moravskoslezském kraji

	Název lokality	Rozloha v ha	Kategorie ochrany
1	Beskydy	41907.16	Ptačí oblast
2	Heřmanský stav - Odra - Poolší	3100.87	Ptačí oblast
3	Jeseníky	52204.56	Ptačí oblast
4	Poodří	8042.59	Ptačí oblast

Pro úplnost je potřeba ještě uvést, že v současné době MSK připravuje podklady k Přírodní rezervaci Štěpán, katastrální území Ostrava – Martinov a Děhylov, k projednání a zařazení do seznamu v kategorii Ptačí oblast.

Dle výše uvedeného seznamu Evropsky významná stanoviště v regionu MSK mají plochu 72 198,4633 ha což představuje 13,30 % z celkového území kraje. U Ptačích oblastí je plocha 73 444,15 ha. Zde se jedná o 13,53 % území Moravskoslezského kraje.

4 VYBRANÉ LOKALITY A JEJICH OCHRANA

V této kapitole se budu podrobněji zabývat třemi vybranými lokalitami rozkládajících se na území Moravskoslezského kraje a problematikou plnění účelu jejich vyhlášení. Z popisu této problematiky následně vyplynou možnosti financování managementu ochrany z prostředků, které nabízí Evropská unie prostřednictvím svých fondů.

4.1 Ptačí oblast Beskydy

Název: Beskydy

Kód lokality: CZ0811022

Kraj: Moravskoslezský kraj, Zlínský kraj

Rozloha: 41 907,16 ha

Kategorie chráněného území: Ptačí oblast

Chráněná krajinná oblast Beskydy je vyhlášena od roku 1973. Území rozkládající se na ploše 116 000 ha je komplexem Moravských Beskyd, Vsetínských Vrchů a Javorníku. Jednotlivé horské hřebeny vytváří uspořádáním horský masív s orientací ve směru ze severozápadu na jihovýchod. V masívu jsou charakteristická hluboká údolí díky velmi strmým svahům.

Asi 70 % celkové plochy tvoří lesní porost. Na území převládají smrkové monokultury. Květnaté bučiny a zbytky suťových lesů jsou považovány za přírodní lesy, které se však zachovaly jen ojediněle. Na nejvyšších vrcholech a jejich přilehlých svazích zůstaly typické přírodní smrčiny.

Velmi významné pro lokalitu Beskyd zůstávají charakteristické horské květnaté louky s výskytem vstavačovitých rostlin. Většina ojedinělých a typických beskydských porostů je chráněná v rezervacích. Celé území Beskyd je také charakteristické četnými vodními toky s rozkolísanou vodnatostí. Jsou zde také čtyři vodní nádrže, které také slouží jako zdroj pitné vody pro ostravskou aglomeraci. Lokalita samozřejmě zahrnuje i lidská sídla.

Chráněná krajinná oblast Beskydy měla vždy, z hlediska ochrany přírody a krajiny, mezinárodní význam.

Chráněná krajinná oblast Beskydy se začlenila i do tzv. Bernské úmluvy (Úmluva o ochraně evropské fauny a flóry a přírodních stanovišť). Oblast plní totiž důležitou funkci z hlediska výskytu velkých šelem, konkrétně vlka (*Canis lupus*), rysa ostrovida (*Lynx lynx*), medvěda hnědého (*Ursus arctos*).²³

Celé území CHKO Beskydy je vymezeno jako Evropsky významná lokalita (EVL) Beskydy. Předmětem ochrany v EVL Beskydy je 17 typů přírodních stanovišť, 11 druhů živočichů a 2 druhy rostlin.

Při přípravách podkladů a dokumentace pro soustavu NATURA 2000 byly na území chráněné krajinné oblasti navrženy dvě oblasti ochrany ptáků podle směrnice Evropské unie č. 79/409/EHS o ochraně volně žijících ptáků. Jedná se o ptačí oblast Horní Vsacko a Beskydy.

Ptačí oblast Horní Vsacko se rozkládá téměř celá uvnitř CHKO Beskydy. Svou rozlohou 27 028 ha zabírá téměř 22% rozlohy CHKO. Ptačí oblast Beskydy se nachází celá uvnitř CHKO Beskydy, plochou 41 907,16 ha zabírá plochu 36% rozlohy CHKO.

Význam lokalit, zařazených do seznamu ptačích oblastí, je určen především svými oblastmi s přírodními pralesovitými lesy a s významným podílem buku, které jsou důležité pro hnízdění ptačích druhů vázaných na takové stanoviště. Vyskytuje se tu jediná původní populace puštíka bělavého v ČR, hnízdí zde také sýc rousný a kulíšek nejmenší. Plochy bezlesí hostí např. početnou populaci chřástala polního a ťuhýka obecného. Zde tvoří strakapoud bělohřbetý a lejsek malý největší populace v České republice.²⁴

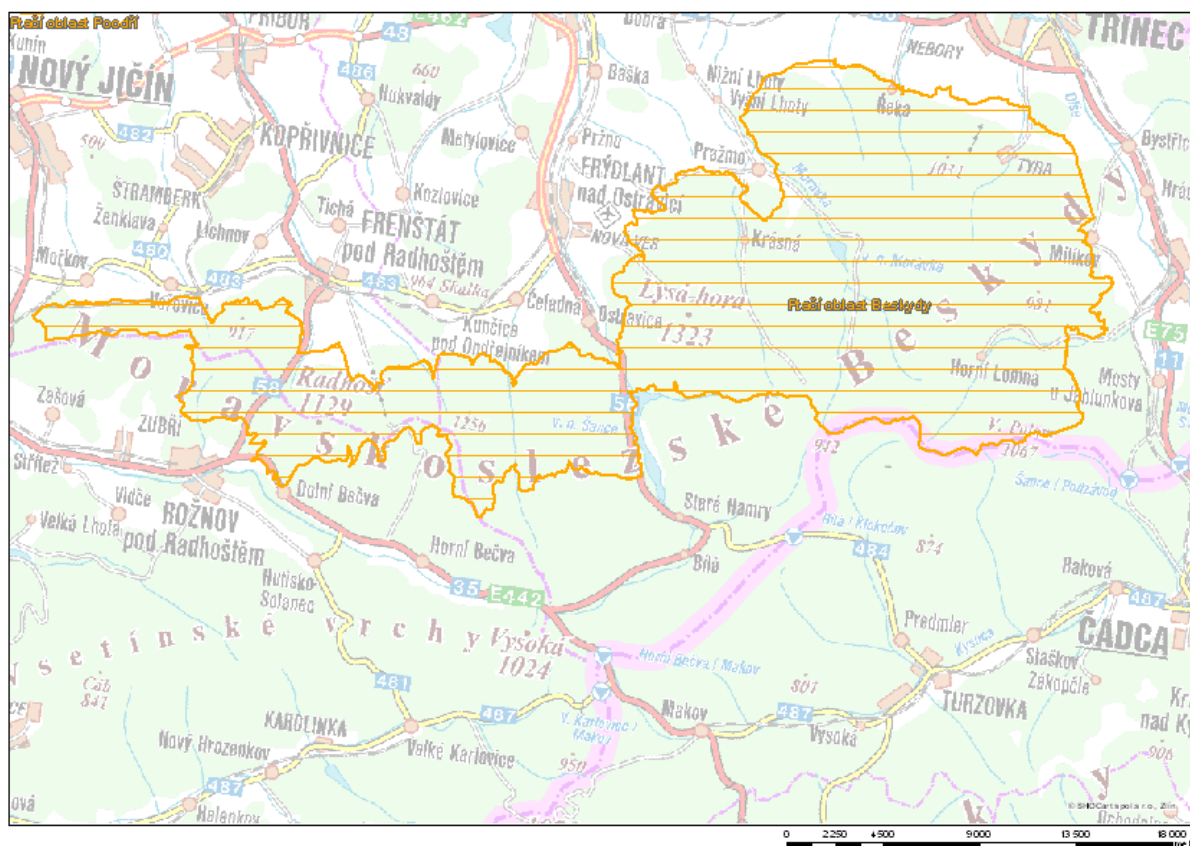
Území vyhlášené jako **ptačí oblast Beskydy** se rozkládá na více než jedné třetině celkové plochy Chráněné krajinné oblasti Beskydy. Reliéf oblasti je velmi členitý od nejvyšší nadmořské výšky 1324 m (Lysá Hora) až k nejnižší výšce 370 m n. m. Lesy pokrývají asi 90 % území.

Lokalita ptačí oblast Beskydy se nachází na severovýchodě České republiky při hranici se Slovenskem.

Ptačí oblast Beskydy byla zřízená Nařízením vlády č. 687/2004 ze dne 8. prosince 2004, kterým se v Příloze č. 1 vymezují přesné hranice Ptačí oblast Beskydy. Orientační umístění PO Beskydy dle území ČR je vyznačeno červenou barvou na mapě číslo 1.

²³ Zdroj: <http://www.beskydy.ochranaprirody.cz/>

²⁴ Zdroj: <http://www.beskydy.ochranaprirody.cz/>

Mapa č. 1: Hranice ptačí oblasti Beskydy na území České republiky²⁵

Předmětem hlavní ochrany jsou následující druhy: ²⁶ čáp černý, datel černý, datlík tříprstý, jeřábek lesní, kulíšek nejmenší, lejssek malý, puštík bělavý, strakapoud bělohřbetý, tetřev hlušec, žluna šedá.

Podrobný seznam naturových biotopů ptačí oblasti Beskydy je uveden ze zdrojů <http://www.nature.cz> jako Příloha P I.

Původní lesy pralesovitěho charakteru v nižších polohách, které s přibývajícím nadmořskou výškou přecházely v jedlobučiny a smrčiny se po osídlení oblasti nezachovaly. Dnes pralesovité a suťové lesy tvoří jen nepatrný zlomek celkové zalesněné plochy a to ještě pouze ve vyšších polohách nebo ve špatně přístupných lokalitách. V nižších polohách je nahradily hospodářské lesy – smrkové monokultury. Jsou zde také zastoupeny větší plochy obhospodařovaných bukových porostů. Zde však není žádná věková a prostorová diverzita. Při současném způsobu obhospodařování porostů se sice na dobu dočasnou vytvářejí

²⁵Zdroj:http://www.nature.cz/natura2000-design3/web_lokality.php?cast=1804&akce=karta&id=1000031250

²⁶ Zdroj: <http://www.biomonitoring.cz/ptaci-oblasti.php?ptaciOblastID=168892>

vhodné podmínky pro hnízdění cíleně chráněných druhů ptáků, ale po odtěžení takové vhodné podmínky zanikají. Intenzivní „průmyslový“ způsob hospodaření v lokalitách velmi málo podporuje kotlíkovou těžbu dřevin nebo využívání přirozeného zmlazení aj. Pokud se provádí výchovné zásahy, mají pro vytváření vhodného prostředí k hnízdění převážně negativní dopady. Jsou totiž těženy nežádané dřeviny jako jsou břízy, jívy či jeřáby. Vytěžovány jsou také neperspektivní a poškozené stromy. Ve svém důsledku není umožněn v těchto lesních porostech vznik vhodných podmínek pro celou řadu ptáků, kteří jsou vázáni na rozpadající se a doupné stromy.

Vzhledem k faktu, že celé území PO je prioritně lesního charakteru, je základem pro udržení a zlepšení kvality PO šetrnější přístup lesního hospodaření a zvýšení důrazu na druhové a věkové zastoupení lesních porostů. Je nutné vymezit větší plochu území, na které kde bude omezen zásah člověka do lesních porostů a zvýšit věkovou různorodost porostů. Takto bude umožněn vznik dalších doupných stromů a pralesního charakteru porostů ve vybraných lokalitách. Tento způsob hospodaření bude prováděn na územích zařazených do I. zóny. Na těchto plochách budou lesy ponechány samovolnému vývoji. Nebudou zde prováděny nahodilé těžby a výsadby dřevin. V lesích bude záměrně ponechána část odumřelého dřeva různých dimenzí pro udržení biodiverzity.

Zónace lesních porostů má přispět ke kompromisu ochrany přírody a zároveň akceptovat ekonomiku a rentabilitu v lesním hospodářství. Z tohoto vyplývá, že ve II. zóně budou pěstovány diferencované lesní porosty tvořené hlavně původními dřevinami při zachování druhé a věkové bohatosti.

Teprve III. zóna je určena jako produkční porosty s příměsí původních druhů, které mají zajistit ekologickou stabilitu.

Na základě existence luk a pastvin je taktéž vhodné upozornit na chráněné druhy ptactva vyskytující se ve volné krajině, např. chřástal polní, křepelka polní, ťuhýk obecný apod.²⁷

Vzhledem k situaci, že ze zemědělského hlediska je území převážně využíváno extenzivně a trvalé travní porosty převládají nad ornou půdou, je ohrožení z tohoto pohledu nepatrné a je možné jej vyřešit dobrou časovou koordinací mezi vývojovými stádii volně žijících druhů a agrotechnickými postupy zemědělských podniků.

²⁷Zdroj: Křenek, D. (2006): Metody monitoringu ptačích oblastí - Beskydy. Dep. AOPK ČR, Praha, 12 pp.

Největší hrozbou pro ochranu ptačí oblasti ale stále zůstávají, a v budoucnu stále budou, hospodářské a rozvojové záměry vyplývající z lidské činnosti, rekreační a turistická zátěž.

Je naprosto srozumitelné, že nelze celou oblast uzavřít jen pro ochranu přírody a krajiny. Proto se zde budou provádět i nadále různé lidské činnosti. Je však třeba tyto činnosti koordinovat, omezit a hlídat jejich negativní dopady na ochranu přírody a krajiny. Neustálým a velmi vážným ohrožením je neustále se zvyšující tlak na novou zástavbu do volné nezastavěné krajiny. Další negativní aktivitou pro daná území je zřizování nových rekreačních areálů.

Jakékoli negativní vlivy lidské činnosti jsou i v tomto případě omezeny a koordinovány dle určených zón. V jednotlivých zónách je povoleno:

- **I. zóna**
 - ✓ běžná údržba již realizovaných staveb při využití tradičních materiálů a při respektování jejich historické charakteru
- **II. zóna**
 - ✓ běžná údržba realizovaných staveb, ve výjimečných případech i drobné novostavby lesního a zemědělského hospodářství a kulturně-sakrální stavby
 - ✓ zakládání dočasných tábořišť a letních táborů na místech vymezených se souhlasem správy
 - ✓ CHKO a jejich provoz s odpovídajícím hygienickým a vodohospodářským zajištěním
 - ✓ budování a údržba značených turistických, cyklistických stezek, vycházkových a naučných tras s doprovodným zařízeními
 - ✓ udržování stávající komunikační sítě a liniové technické infrastruktury
- **III. zóna**
 - ✓ umístování nových staveb v souladu s územním plánem při uplatňování architektonických znaků typických pro zdejší krajinu
 - ✓ úpravy stávajících staveb pro rekreační účely včetně dobudování rekreační infrastruktury za podmínek vyloučení negativního vlivu na přírodu a krajinu, snaha o přednostní využívání stávajících staveb a objektů
- **IV. zóna**
 - ✓ běžná stavební činnost – bydlení, rekreace, nezbytná technická infrastruktura, pokud je v souladu se schváleným územním plánem a uplatňuje architektonické znaky typické pro zdejší krajinu.

- ✓ rekonstrukce a nová výstavba zemědělských provozů, výrobních provozoven a rekreačních areálů v příslušných funkčně vymezených lokalitách přednostně na místě stávajících objektů v příslušných funkčně vymezených lokalitách, při rekonstrukci odstraňování starých zátěží
- ✓ rozvoj občanské vybavenosti obcí
- ✓ rozvoj a výstavba malých řemeslných výroben a provozů v návaznosti na místní zdroje surovin.

Při řešení samotné oblasti rekreační a turistické zátěže bude důležitý správný management zodpovědného orgánu, jeho osvětová, kontrolní a případně sankční činnost. Do osvětové činnosti bude nutné ještě více zakomponovat informace o možnosti využívání finančních dotací z evropských a národních fondů či programů na ochranu životního prostředí.

Vzhledem k velikosti celé oblasti Beskydy je zde možné vytvoření většího počtu projektů v oblasti ochrany životního prostředí, vždy pro jednotlivé menší lokality nebo různé konkrétní ochranné záměry (např. lužní stanoviště).

Z operačního programu „Životní prostředí“ je možné kromě prioritní osy 6 využít pro projekty také ostatní prioritní osy programu. Dále je možné také využít i jiných strukturálních fondů nebo dotace z národních operačních programů pro ochranu životního prostředí a takto aspoň částečně eliminovat případné negativní ekonomické dopady.

Strategie šetrnější ochrany v tak rozsáhlé oblasti je obtížnější, protože se samozřejmě provádí a plánuje na mnohem menší a konkrétnější oblasti nebo lokality. V některých případech se uvádí až na konkrétní parcely.

Pro účely této práce a vzhledem k jejímu maximálnímu možnému rozsahu jsou uváděny možnosti ohrožení chráněné lokality poplatné pro oblast jako celek bez konkrétnější specifikace.

4.2 Ptačí oblast Heřmanský stav - Odra - Poolší

Název: Heřmanský stav - Odra - Poolší

Kód lokality: CZ0811021

Kraj: Moravskoslezský kraj

Rozloha: 3 100,87 ha

Kategorie chráněného území: Ptačí oblast

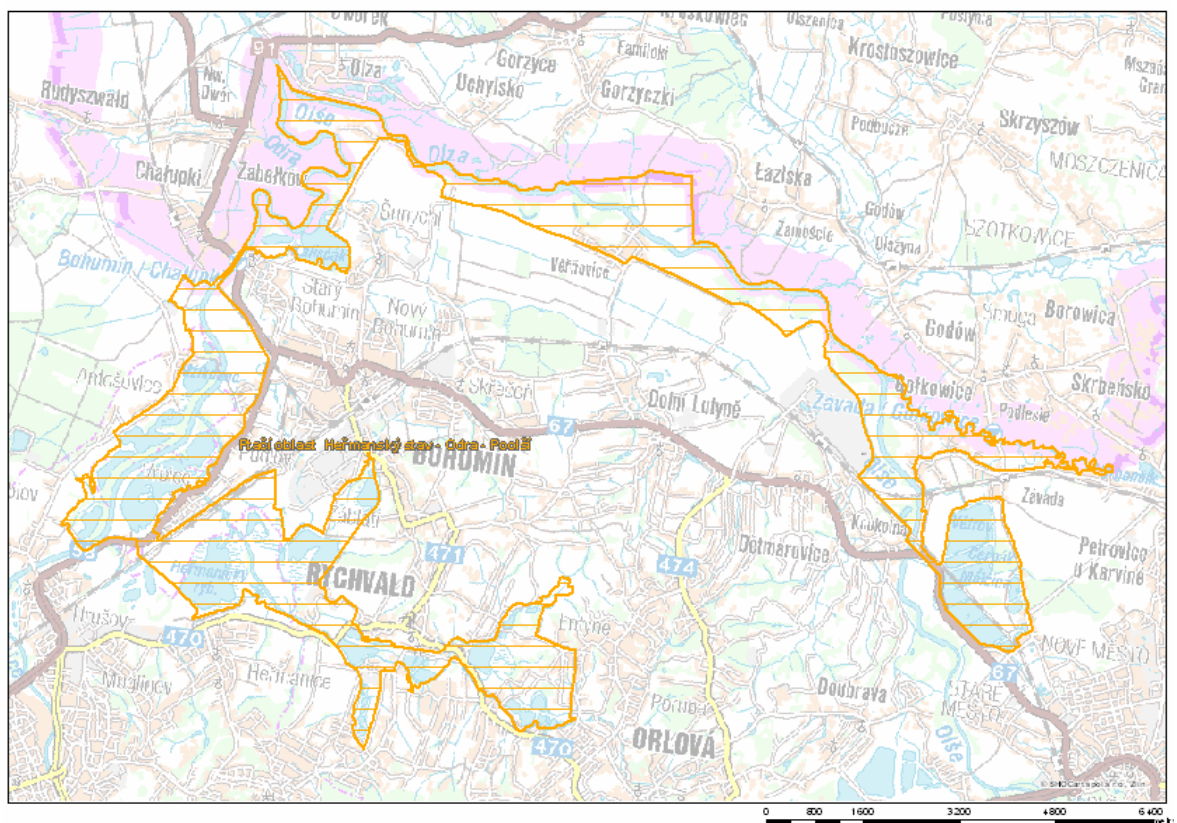
Ptačí oblast Heřmanský stav – Odra – Poolší je zřízena dle nařízení vlády číslo 165/2007 ze dne 4. června 2007 o vymezení Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší.

Oblast má zajistit ochranu biotopů pro druhy ptactva, jimiž jsou bukáček malý (*Ixobrychus minutus*), ledňáček říční (*Alcedo atthis*) a slavík modráček (*Luscinia svecica*).

Cílem ochrany tohoto území je zachování a obnova ekosystému, nejen pro výše uvedené druhy, v jejich přirozeném areálu se snahou rozšíření a při zajištění takových podmínek, aby byla zachována populace těchto druhů ve stavu příznivém z hlediska ochrany.

Přesné hranice ptačí oblasti jsou uvedeny v příloze č. 1 k nařízení vlády č. 165/2007 Sb.

Mapa č. 2 : Hranice území Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra - Poolší

Území ptačí oblasti se nachází v severovýchodní části Moravskoslezského kraje u státních hranic s Polskem. Základní osu oblasti tvoří řeky Odra (v délce cca 10 km) a Olše (v délce cca 16 km) a to včetně přiléhajících říčních niv. Z východní strany je připojena soustava Karvinských rybníků a hraniční úsek toku Petruvka, od jihu jsou připojeny soustavy rybníků v Rychvaldě, Bohumíně – Záblatí a Heřmanicích.

Od poloviny 90. let 20. stol. se datují snahy o ochranu území, ale až v současnosti se ochrana území stává realitou. V roce 2006 bylo v zájmovém území vyhlášeno chráněné území v kategorii přírodní památka, což koresponduje i s jeho zařazením mezi evropsky významné lokality v rámci soustavy NATURA 2000 a v roce 2007 byla vymezena ptačí oblast Heřmanský stav - Odra - Poolší.

Jmenovaná ptačí oblast, ale byla vyhlášena až na „druhý pokus“. První návrh nebyl vládou ČR akceptován. Důvodem byly státní hospodářské zájmy v daném území, mj. výstavba části trasy dálnice D-47 (mezi Bohumínem a Věřňovicemi), výstavba 230 ha rozsáhlé průmyslové zóny u Dolní Lutyně a další státní aktivity, které by se mohly dostat do konfliktu s navrženými předměty ochrany. Byl zpracován nový návrh, který byl značně zredukovaný ve věci hranic ptačí oblasti Heřmanský stav - Odra - Poolší.

Ze závěrů biologických studií vyplynulo jednoznačné doporučení ochrany území bez regulace řeky, jejímž hlavním cílem by mělo být vytvoření tzv. svobodné zóny pro pohyby koryta. Na tyto poznatky navazuje snaha o zachování v největší možné míře přirozeného vývoje vodního toku a přírodních stanovišť vázaných na tok pro zachování a podporu populací významných a chráněných druhů rostlin a živočichů, zvláště pak těch, které tvoří předmět ochrany.

Veškeré tyto aktivity pro ochranu hraničního úseku řeky podepřel také fakt, že se nejedená pouze o iniciativu z české strany. Dne 29. 10. 2004 bylo vyhlášeno chráněné území v oblasti hraničních meandrů v Polsku. Vyhlášení PP a ptačí oblasti na české straně je tedy logickou nutností i z hlediska mezinárodní (celoevropské) ochrany přírody, která by měla být realizována bez ohledu na státní hranice (mj. jsou oba státy členy Evropské unie).

I přes tuto skutečnost se při samotném zpracování návrhu hranice ptačí oblasti upravovaly tak, aby střet zájmů byl co nejmenší, případně se úplně vyloučil.

Za negativní jev z hlediska hlavního předmětu ochrany lze označit i snahy o tzv. stabilizaci koryta řeky, i když v meandrujícím tvaru. Jedná se o dlouhodobou, historickou záležitost datující se již dohodou mezi Pruskem a Rakousko-Uherskem (1741), kdy byly státní hranice položeny do střednice toku. Časté povodně jsou příčinou pohybů koryta nebo změny jeho tvaru. Z toho také vyplývají snahy změnám koryta zabránit jeho narovnáním

i za cenu použití necitlivých a násilných zásahů. Pro srovnání – původní délka neupraveného toku Odry dosahovala více než 1000 km, v současnosti je to kolem 885 km.

V souvislosti s výše uvedeným je nutno upozornit, že nejcennější ekosystémy se nacházejí v meandrujícím úseku toku Odry a jeho okolí a jsou přímo závislé na dynamických změnách koryta. Jsou podmiňovány přirozenými procesy – mezi určující náleží v první řadě povodně. Celorepublikový význam lokality podtrhuje fakt, že pouze 1,5% území ČR je pokryto říčními kvartérními náplavy, z nichž se však jen menšina zachovala v přirozeném stavu.

Další negativní dopady mohou být ze strany lesního hospodářství. Lesy v dané lokalitě jsou zařazeny do kategorie lesů hospodářských, obhospodařovány jsou zvláště ve větším lesním komplexu v prostoru protrženého meandru pasečným způsobem. Tento způsob hospodaření není z hlediska ochrany přírody ideální. Dochází tak k narušování přirozené struktury lesa (stejnověkost a většinou monokulturní nebo skupinově smíšené). Pozitivním jevem je, že jsou vysazovány převážně listnaté dřeviny. Nepůvodní a stanovištně nevhodné jehličnany rostou hlavně v okolí chaty na jižním okraji porostu.

Při péči o les bývá odstraňována křídlatka, ale až na podzim, kdy usychá, takže pro oslabení rostlin nemá tento zásah smysl. Naopak dochází i k likvidaci přirozeného keřového patra, takže je uvolněn další prostor pro šíření invazní křídlatky.

Následný negativní jev je zapříčiněn častými záplavami. Při nich bývají do území zanášeny různé diaspory nepůvodních druhů rostlin, v důsledku čehož dochází ke změně druhového spektra zvláště bylinného a keřového patra. Nejobtížnějšími invazními rostlinami, potlačujícími původní druhovou skladbu, jsou křídlatky, z dřevin pak javor jasanolistý.

Je zde také riziko negativního dopadu dobývání šterkopísku. I když je dle plánu otvírky ložiska a jeho dobývání deponie na severozápadní straně dobývacího prostoru označena jako rekultivovaná, dle projektu rekultivace z r. 1999 se zde předpokládá tvarování terénu a následná výsadba dřevin. Tím by došlo k významnému narušení přirozených náletů. Těch je nyní dostatek. Nepravidelnost zápoje i členitost terénu je optimální z hlediska pestrosti biotopů na lokalitě. Kvůli tvarování terénu by se musela většina náletů smýtit a tímto by došlo k rapidnímu snížení biodiverzity vlivem omezení pestrosti stanovištních podmínek. Uvažovat lze snad jen o doplnění náletů dřevinami tvrdého luhu.

Negativní vliv na území stavbou dálnice D47 mezi Starým a Novým Bohumínem směrem na Věřňovice je minimalizován změnou hranic PO, protože u této stavby byl shledán veřejný zájem převyšující zájmy ochrany přírody a v rámci řady správních řízení byly učiněny kroky a opatření, které takový negativní dopad na území do jisté míry ještě zmírní.

Řadu negativních vlivů, jako je zvýšená hlučnost nebo narušení některých vazeb v krajině, i přes veškeré snahy, nelze kompenzovat.

Území není (ani nebylo) využíváno k rekreačním a sportovním aktivitám. Je to dáno mj. faktem, že se jedná o pohraniční pásmo, v němž byl za minulého režimu volný pohyb osob omezen. I v současnosti je zde návštěvnost minimální.

V případě budoucích možných kolizí je postoj orgánů ochrany přírody následující: Dojde-li k pohybu (posunutí) koryta Odry v rámci vývoje meandrů, bude dána přednost vodnímu toku před dalšími předměty ochrany (např. lužními lesy). Bude se jednat o přirozenou dynamiku stávajícího meandrujícího toku, kdy na jedné straně meandru dochází k boční erozi a na druhé straně je materiál ukládán. Postupnou sukcesí se utváří na náplavech nový lužní les jako klimaxové stádium vývoje společenstev navazujících částí nivy řeky.

4.3 Přírodní rezervace Štěpán

Název: Štěpán

Kód lokality: 1737

Kraj: Moravskoslezský kraj

Rozloha: 45.2369 ha

Kategorie chráněného území: Přírodní rezervace

Přírodní rezervace (PR) Štěpán se rozkládá na dvou katastrálních územích. Převážná část se rozkládá na katastrálním území Děhylov. Menší část, konkrétně ochranné pásmo, se nachází na katastrálním území Martinov ve Slezsku.

Samotné vyhlášení PR proběhlo ve dvou fázích. První fází bylo vydání rozhodnutí o zřízení Přírodní rezervace Štěpán vydané Okresním úřadem v Opavě č. 2/94 ze dne 30. 6. 1994 s účinností od 16. července 1994. V druhé fázi bylo vydáno rozhodnutí Rady města Ostravy č. 4/1995 ze dne 25. 7. 1995 s účinností od 1. 9. 1995.

Zřízením rezervace vyústila snaha o zachování velmi cenného území v údolní nivě řeky Opavy nacházející se severně od městské části Ostrava–Martinov a na pravém břehu řeky Opavy. Jedná se o rybník s přilehlým mokřadem patřící k bývalé jilešovičko - děhylovské rybniční soustavě. Cenologicky jde o velmi pestré území s výskytem zvláště chráněných druhů rostlin (kotvice plovoucí, rdest vzplývavý, nepukalka plovoucí, vod'anka žabí ap.).

Součástí přírodní rezervace je přirozená tůň s plovoucím stulíkem žlutým a vod'ankou žabí a se společenstvem š'ovíku klubkatého.

Rybník a mokřady obklopuje lužní les s jilmovými doubravami a mokřadními olšinami.

Vyskytují se zde rovněž zvláště chráněné druhy ptáků, vzácné druhy obojživelníků, plazů a savců, které indikují vysokou hodnotu tohoto území. Za zmínku stojí výskyt vzácného chrostíka a existence více jak 21 druhů vážek. Z obojživelníků je pak prokázána existence kriticky ohroženého čolka velkého, skokana ostronosého a štíhlého. Kromě obojživelníků se zde eviduje také výskyt tří druhů plazů, z nichž velmi významná je užovka podplamatá.

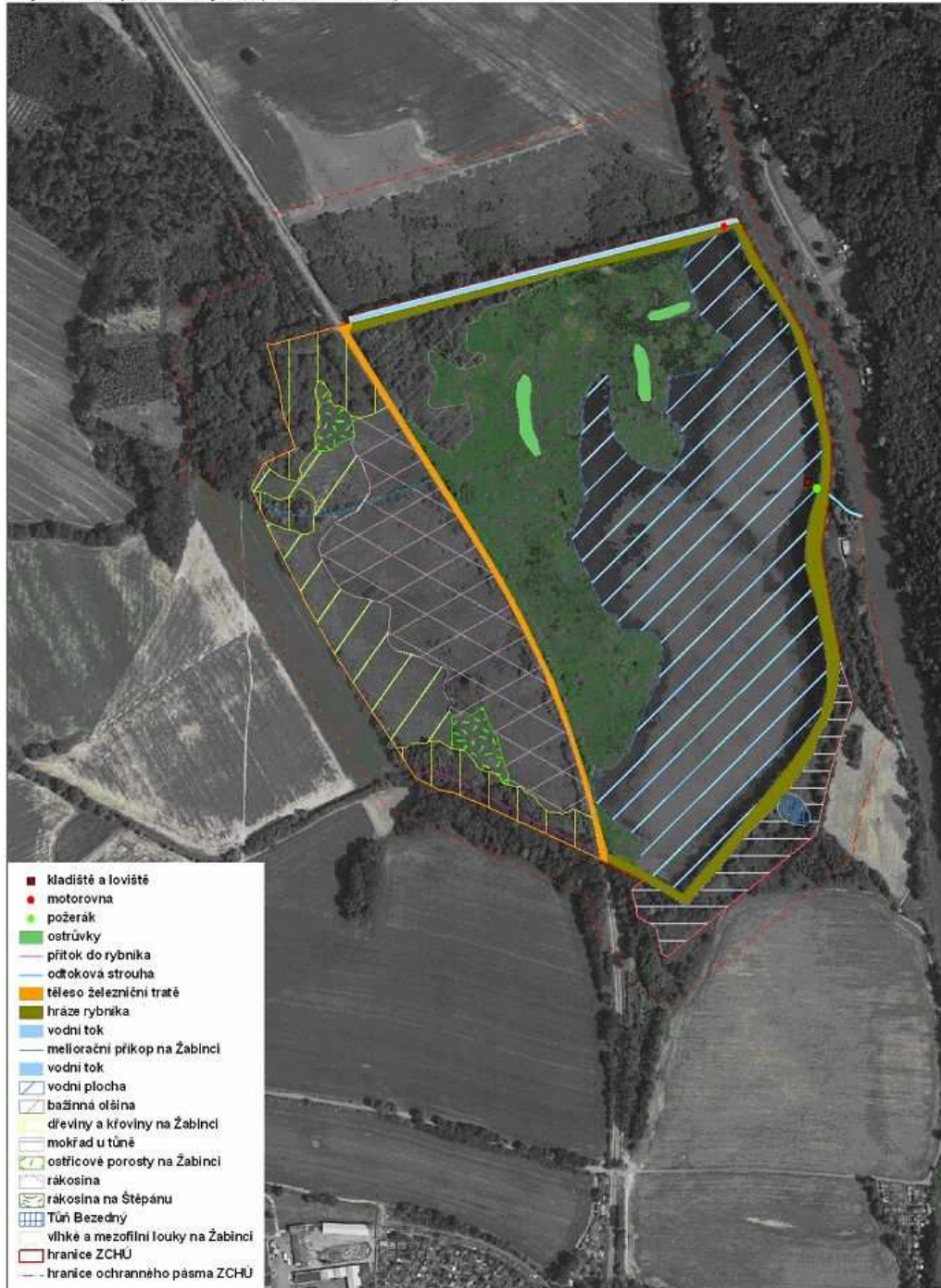
V zájmovém území se vyskytuje na 160 druhů avifauny a dle biologického monitoringu bylo zjištěno kolem 86 druhů jako hnízdicích.

Je zde možné spatřit kriticky ohrožené druhy, kterými jsou bukáček malý a vodouš rudonohý, případně druhy silně ohrožené, a to čírku modrou, lžičáka pestrého, chřástala

kropenatého a bekasína otavního. Území využívají pro přestávku také vodní ptáci při svých dlouhých jarních a podzimních tazích do jiných krajů a lokalitou jen prolétají.

Mapa č. 3: Mapa dílčích ploch a objektu Přírodní rezervace Štěpán

Mapa dílčích ploch a objektů (měřítko 1:4000)

Smyslem péče je usměrňování přirozeného vývoje území tak, aby bylo zachováno široké spektrum společenstev a vysoká druhová diverzita organismů vázaných nejen na přirozená

společenstva, ale i na náhradní stanoviště vytvořená a udržovaná člověkem. Speciálně pak zachování a zlepšení podmínek pro výskyt zvláště chráněných druhů.

Negativním jevem ze strany ochrany přírody bylo dlouhodobé ponechání louky v západní části území bez údržby kosením. Výsledkem bylo pokračování degradace louky započaté příliš intenzivním zemědělským využíváním v předchozích obdobích. Pozdější zanechání obhospodařování vedlo na druhé straně k zarůstání louky rákosím a ústupu populace druhu prstnatce májového - zvláště chráněný druh.

Také zemědělská činnost měla v minulosti negativní dopad na lokalitu. Území bylo ze tří stran obklopeno intenzivně obhospodařovanými poli, které byly meliorovány a odvodněny. Zemědělská činnost se projevila i na louce v části Žabinec. Hlavně intenzivní používání průmyslových hnojiv. Hnojením docházelo k postupné degradaci louky. Používáním těžké mechanizace došlo k utužení povrchu půdy. Na lokalitu začaly pronikat nitrofilní druhy rostlin na úkor druhů květnatých. Negativně se v celém území projevíly odvodňovací zásahy v rákosině za železniční tratí (část Žabinec) a v přilehlých polích. Následkem těchto zásahů došlo postupně k likvidaci drobných vodotečí. Zrychlený odtok vody z území způsobil trvalé vysoušení lokality a rychle postupující sukcesní procesy. Následkem snížení hladiny podzemní vody byla nastartována postupná přeměna porostů vlhkých stanovišť směrem k mezofilním loukám. Dalším negativním vlivem byly splachy z okolních polí, které zvyšovaly eutrofizaci území a urychlovaly zagemňovací procesy.

V minulosti také došlo k regulaci drobné vodoteče, která je stále kromě dešťových srážek jediným zdrojem vody pro rybník. Potok pramení v Malém obecním lese cca 2 km západně od přírodní rezervace, protéká velkým svažitým komplexem polí. Břehový porost je velmi sporadický. Kvalita vody v tomto toku je negativně ovlivněna zemědělským hospodařením na polích v jeho těsné blízkosti.

Rybník nebyl nikdy příliš intenzivně obhospodařován - patřil mezi rybníky s polointenzivním chovem ryb. Naposledy byla do rybníka nasazena cílená obsádka v dubnu roku 1994 a to kapr K_1 v množství 40 000 ks. Obsádka byla na podzim vylovena a od této doby až do roku 2004 nebyl rybník hospodářsky využíván. Teprve v roce 2004 bylo hospodaření na rybníce obnoveno (rybník přešel do vlastnictví Rybářství Hodonín s.r.o.).

Současný způsob hospodaření lze považovat z hlediska vlivu na rostlinnou i živočišnou složku území za únosnou. Jelikož však obnovené hospodaření probíhá v území krátkou dobu, je nutné jeho vliv na biotu i nadále sledovat.

V minulosti byl zaznamenán také negativní vliv myslivecké činnosti – úmyslně ničená hnízda např. motáka pochopa. Také časté pytláčení ryb a pohyb lidí v rákosových porostech působil rušivě zejména na hnízdící ptáky.

Přírodní rezervace Štěpán leží blízko městské aglomerace. Z tohoto důvodu byla v minulosti hojně navštěvována obyvateli městských částí Poruba a Martinov. Z toho plynuly negativní dopady, zvláště, když hráze rybníku se začaly intenzivněji používat také jako cyklotrasy. V roce 2005 byla provedena rekonstrukce cyklistické trasy Jantarová stezka na části východní hráze rybníka. Cílem bylo zpevnit a upravit svršek cyklotrasy takovým způsobem, aby nedocházelo k poškozování kořenových systémů stromů ani samotné hráze.

V současnosti má samotný rybník charakter "nebeského" rybníku. Je napájen drobnou vodotečí pramenící v Malém obecním lese. Tato vede přes drážní propustky z vodních příkopů. Další způsob napájení vodní nádrže je závislý na množství dešťových srážek.

Zmiňovaná vodoteč způsobuje problém, který sahá nad rámec ochranného pásma, ale který zásadně ovlivňuje přírodní rezervaci Štěpán. Tento problém by mohl být alespoň částečně vyřešen vytvořením zatravněného lemu podél toku v šíři 5-10 m a výsadbou břehového porostu. Negativní dopad je možné také snížit případně úplně odstranit ve spolupráci se zemědělskou společností, která obhospodařuje plochy v okolí napájecí vodoteče. Jak je již výše zmíněno napájecí vodoteč je mimo území přírodní rezervace i jejího ochranného pásma a v jejím sousedství jsou zemědělsky využívány plochy. Agrotechnické postupy – hnojiva, chemické ošetření plodin a jiné – mají negativní vliv na kvalitu vody a následně na celý biotop rezervace.

Zde by byla vhodná spolupráce mezi orgány ochrany přírody a zemědělským podnikem, zvážení šetrnějšího využití ploch, případně vhodnější volba plodinové skladby. Pro případné nižší agronomické či ekonomické výnosy je možné najít dotační program z fondů EU.

Uvedené skutečnosti je potřeba zvážit také s ohledem na skutečnost, že v současné době se k lokalitě Štěpán připravují podklady pro případné vymezení nové ptačí oblasti Děhylovský potok – Štěpán.

5 IMPLEMENTACE NATURA 2000 V MORAVSKOSLEZSKÉM KRAJI

Česká republika se vstupem do Evropské unie zároveň přijala povinnost vytvoření soustavy chráněných území evropského významu - Natura 2000. Soustava Natura 2000 je tvořena dvěma typy území (PO, EVL). PO byly schváleny jednotlivými nařízeními vlády, evropsky významné lokality schválila vláda najednou formou národního seznamu evropsky významných lokalit v Nařízení vlády č. 132/2005 Sb., kterým se stanoví národní seznam evropsky významných lokalit ve znění novely nařízení vlády č. 301/2007 Sb.

Evropsky významné lokality, které Evropská komise zařadila do evropského seznamu, byly zveřejněny Ministerstvem životního prostředí Sdělením č. 81/2008 ve Sbírce zákonů.

Moravskoslezský kraj do evropského seznamu zařadil celkem 40 EVL. Osm z nich leží na územích CHKO Jeseníky, Beskydy či Poodří a jejich správa ochrany je v kompetenci věcně a místně příslušných Správ CHKO. Ostatní patří do kompetence Krajského úřadu Moravskoslezského kraje.

Z těchto skutečností vyplynul jednotlivým orgánům vykonávajícím ochranu přírody ve věci PO a EVL úkol zpracovat projektový záměr na implementaci soustavy Natura 2000.

Celkovým cílem těchto projektů je implementace území soustavy Natura 2000 na území Moravskoslezského kraje v působnosti správních orgánů ochrany přírody a krajiny věcně a místně příslušných (tj. Krajského úřadu Moravskoslezského kraje a Správy CHKO).

Specifickým cílem projektových záměrů je zajištění úplných podkladů pro vyhlášení ZCHÚ za účelem ochrany EVL na území Moravskoslezského kraje, příp. zajištění smluvní ochrany území podle § 39 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny.

S přípravou a realizací projektů jsou spojeny finanční, právní, provozní a personální rizika. Vznik environmentálního rizika u těchto projektů nehrozí. V přiložené tabulce je uveden přehled rizikových faktorů spolu s návrhy opatření pro zmírnění rizik z nich vyplývajících. Současně je provedena kategorizace rizik dle předpokládaného výskytu a závažnosti.

Tabulka je blíže specifikována pro rizika při realizaci projektového záměru pro správní území v kompetenci Krajského úřadu Moravskoslezského kraje.

Tabulka č. 4: Popis rizik a návrh jejich předcházení pro Krajský úřad MSK

Druh rizika	Pravděpodobnost výskytu	Závažnost rizika	Předcházení/eliminace rizika
Finanční rizika			
Nezískání dotace	malá	katastrofická	Kvalitní zpracování žádosti o dotaci.
Neproplacení všech způsobilých výdajů	malá	významná	Projektový manažer bude pravidelně kontrolovat výdaje oproti schválenému rozpočtu a konzultovat jejich způsobilost se SFŽP; je zajištěno kofinancování z rozpočtu kraje.
Nedostatek finančních prostředků pro realizaci projektu	nepravděpodobná	kritická	Finanční prostředky pro realizaci projektu v plné výši budou zajištěny z rozpočtu kraje.
Právní rizika			
Nedodržení pravidel pro zadávání veřejných zakázek	malá	katastrofická	Členem projektového týmu je specialista na veřejné zakázky, který má dostatečné zkušenosti s realizací výběrových řízení dle ZOZVZ..
Nedodržení podmínek OPŽP	malá	kritická	Dohled nad dodržáním podmínek OPŽP zajistí projektový manažer průběžnými konzultacemi se SFŽP.
Nedodržení právních norem ČR, EU	nepravděpodobná	kritická	Veškeré aktivity projektu budou probíhat v souladu s platnými právními úpravami. Dohled nad jejich dodržováním zajistí projektový manažer a odborný garant.
Soudní spory s vlastníky pozemků	malá	kritická	Profesionální přístup a komunikační dovednosti pracovníků odboru ŽPZ během jednání s vlastníky. Na zvýšení povědomí veřejnosti o ochraně přírody včetně Natury 2000 je zaměřen samostatný projekt připravovaný odborem ŽPZ v rámci finančního nástroje LIFE+.

Druh rizika	Pravděpodobnost výskytu	Závažnost rizika	Předcházení/eliminace rizika
Provozní rizika			
Nízká kvalita dodavatelských služeb	možná	významná	Při výběrových řízeních bude důležitým kritériem odborná úroveň uchazečů, a zkušenosti s realizací obdobných zakázek. Reference budou ověřovány.
Neplnění smluvních podmínek dodavatelem	malá	kritická	Ve smlouvách budou zakotveny sankční podmínky, které budou v případě rizika plně uplatňovány.
Poškození hmotného majetku	malá	nevýznamná	Majetek pořízený z projektu, bude pojištěn proti zcizení, zničení a poškození.
Průtahy ve vypořádávání námitek	možná	významná	V maximální míře bude toto riziko vyloučeno nasazením většího počtu kvalifikovaných pracovníků a v důslednou kontrolou dodržování termínů. Riziko však nemusí být způsobené personálním faktorem, ale charakterem správního řízení (přerušení řízení apod.) V těchto případech bude požádáno o prodloužení trvání projektu.
Personální rizika			
Nekvalitní projektový tým	malá	významná	Žadatel disponuje dostatečným počtem kvalifikovaných pracovníků se zkušenostmi s řízením projektu; v případě rizika je možné pracovníka vyměnit. Je zajištěna zastupitelnost jednotlivých členů projektového týmu.
Nedostatečná kapacita pro realizaci projektu	nepravděpodobná	významná	Žadatel je schopen zajistit realizaci projektu v plném rozsahu.

V následných třech kapitolách se budu zabývat konkrétními chráněnými lokalitami dříve uvedenými v kapitolách 4.1, 4.2 a 4.3, a budu specifikovat jednotlivé projektové záměry.

5.1 Projektový záměr Ptačí oblast Beskydy

CHKO Beskydy přes opakované žádosti neposkytla potřebné informace. Taktéž webové portály CHKO Beskydy potřebné informace neobsahují, proto nemohl být projektový záměr zpracován s dostatečnou přesností.

Název projektu

Implementace soustavy Natura 2000 v CHKO Beskydy – I. etapa 2009 – 2012

Lokalizace projektu

CHKO Beskydy, vymezení Ptačí oblasti Beskydy

Předkladatel

Správa CHKO Beskydy

sídlo: Nádražní 36, 756 61 Rožnov pod Radhoštěm

Řízení projektu

Organizace projektu, komunikace mezi jednotlivými subjekty, delegování pravomocí a odpovědností pro všechna stádia projektu včetně administrativy. Zásady pro sledování realizace projektu a archivace dokumentů dle platných vnitřních předpisů CHKO Beskydy.

Cílem projektu

Cílem projektu je dlouhodobý monitoring avi fauny v lokalitě PO Beskydy, její mapování, shromažďování a zpracovávání údajů pro NATURU 2000 (např. některých druhů ptáků – puštíka bělavého, chřástala polního, strakapouda bělohřbetého), za účelem navržení postupů pro další ochranu lokality a sledovaných živočichů.

Základní řešení projektu

Ve věci řešení projektu se jedná o monitorování konkrétních druhů, které jsou hlavním předmětem ochrany. Jedná se o tyto druhy: datel černý, datlík tříprstý, čáp černý, jeřábek lesní, kulíšek nejmenší, lejsek malý, puštík bělavý, strakapoud bělohřbetý, tetřev hlušec, žluna šedá. Následně budou sledovány i další významné druhy ptactva vyskytující se v dané lokalitě (chřástal polní, ledňáček říční, lejsek bělokrký, sýc rousný, včelojed lesní, výr velký a ťuhýk obecný).

Výstupy projektu

Výstupy projektu budou výroční zprávy o výsledcích sledování jednotlivých druhů, tj. stav četnosti populace, stádia výskytu (celoroční, hnízdění, přelet apod.)

Aktivita projektu

Realizaci celého projektu předcházelo v roce 2009 přípravné období, kdy byly stanoveny cíle a výstupy celého projektu. Byl také navržen časový harmonogram a předběžný rozpočet projektu na monitoring avi fauny v dané lokalitě Ptačí oblast Beskydy.

Požadavek na realizaci projektu: monitoring bude zpracován dodavatelsky. Vybraný dodavatel provede kompletní dodávku jednotlivých zpráv o monitoringu v tištěné i elektronické podobě.

Časový harmonogram projektu

Časový harmonogram je platný pro jednotlivé kalendářní roky v období 2010 – 2013.

Jednotlivé zprávy za sledovaná období budou vždy předloženy v prvním čtvrtletí následného roku.

Rozpočet

Výsledné finanční náklady na monitoring avi fauny byly stanoveny z cen v místě obvyklých zakázek. V nákladech je zahrnuta rozsáhlost oblasti, druhová četnost sledovaného ptactva i časová osa celého projektu. Taktéž je v nákladech zohledněna i finanční realizace výročních zpráv za jednotlivá období v tištěné i elektronické podobě.

Tabulka č. 5: Předpokládané finanční náklady na realizaci projektu PO Beskydy

Název	Inventarizační průzkum (Kč)	Plán péče (Kč)	Geodetické práce (Kč)	Značení hranic (Kč)	Korespondence (Kč)	Náklady (Kč)
PO Beskydy	2 300 000	0	0	0	0	2 300 000

Udržitelnost projektu

Po ukončení projektu se začne uplatňovat udržitelná fáze projektu spočívající v realizaci managementových opatření vyplývajících z Nařízení vlády č. 687/2004.

Na základě získaných informací je snaha zachovat nebo zlepšit stav ochrany populace avi fauny. Ve věci financování budou do budoucna hledány jiné možnosti využití finančních zdrojů z evropských fondů.

5.2 Projektový záměr Ptačí oblast Heřmanský stav – Odra – Poolší

Název projektu

Implementace soustavy Natura 2000 v Moravskoslezském kraji – I. etapa 2009 – 2012

Lokalizace projektu

Moravskoslezský kraj, vymezení Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší

Předkladatel

Moravskoslezský kraj

sídlo: 28. října 117, 702 18 Ostrava

IČ 70890692

Řízení projektu

Koordinace projektu, komunikace mezi jednotlivými subjekty, delegování pravomocí a odpovědností pro všechna stádia projektu, administrativa. Zásady pro sledování realizace projektu a archivace dokumentů se řídí vnitřním předpisem kraje: „Pravidla pro řízení projektů Moravskoslezského kraje spolufinancovaných z evropských finančních zdrojů v plánovacím období 2007 – 2013.“

Cílem projektu

Cílem projektu je získání podkladů pro zajištění smluvní ochrany území podle § 39 zákona č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny, ve znění pozdějších předpisů, ve znění zákona č. 218/2004 Sb. a označení Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší v terénu.

Základní řešení projektu

Ve věci základního i konečného řešení projektu budou provedeny jednotlivé právní úkony tak, aby se realizovalo označení hranic Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší v terénu, dle Nařízení vlády č. 165/2007 Sb.

Výstupy projektu

Označení hranic Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší v terénu tabulemi typově určenými vyhláškou č. 60/2008 Sb. Nedílnou součástí výstupu bude mapová příloha určující přesné umístění jednotlivých sloupků.

Označení bude zpracováno kompletní dodávkou služeb spojených s označením včetně mapové přílohy.

Aktivity projektu

Realizaci celého projektu předcházela předprojektová příprava, která byla realizována v roce 2008. V tomto přípravném období byly stanoveny cíle a výstupy celého projektu. Byl také navržen časový harmonogram a předběžný rozpočet projektu na označení hranic Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší v terénu.

Požadavek na realizaci projektu: označení hranic bude zpracováno dodavatelsky. Vybraný dodavatel provede kompletní dodávku prací spojených s označením hranic. Předloží návrh umístění označení, provede dodávku sloupků, kovových profilů a tabulí, včetně samotné jejich montáže a osazení sloupků v terénu. Následně zakreslí umístění hraničních označnicků do mapy. Sloupky s tabulemi nebudou umístěny v ochranném pásmu komunikací, proto není vyžadován územní souhlas.

V první polovině roku 2009 byla uzavřena smlouva o dílo s dodavatelem vybraným na základě veřejné zakázky.

Časový harmonogram projektu

Doba realizace projektu „Implementace soustavy Natura 2000 v Moravskoslezském kraji – I. etapa“ pro lokalitu Ptačí oblast Heřmanský stav – Odra – Poolší je stanovena na období 2009 – 2010.

Rozpočet

Finanční náklady na označení hranic byly stanoveny z cen v místě obvyklých zakázek. Počet tabulí (6 kusů) byl stanoven dle počtu příjezdových cest a jiných zlomových či orientačních bodů na hraničních území. Cena 1 kusu tabule včetně sloupku a instalace v terénu činí 3.500,- Kč.

Cena geodetických vytyčovací prací nebo vyhotovení geometrického plánu činí 4.500 Kč za 100 bm. Rozhodujícím ukazatelem finančních nákladů je linie hranice území (množství lomových bodů, dělení parcel). V nákladech je také zahrnuto zhotovení mapové dokumentace v analogové i digitální formě.

Tabulka č. 6: Předpokládané finanční náklady na realizaci projektu PO Heřmanský stav – Odra – Poolší

Název	Inventarizační průzkum (Kč)	Plán péče (Kč)	Geodetické práce (Kč)	Značení hranic (Kč)	Korespondence (Kč)	Náklady (Kč)
PO Heřmanský stav – Odra - Poolší	0	0	409000	21 000	0	430 000

Udržitelnost projektu

Po ukončení I. etapy projektu, tedy po realizaci označení hranic Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší, se začne uplatňovat udržitelná fáze projektu spočívající v realizaci managementových opatření vyplývajících z Nařízení vlády č. 165/2007. Cílem je zachovat nebo zlepšit stav předmětu ochrany. Financování bude prováděno z rozpočtu kraje, popř. budou hledány jiné možnosti využití finančních zdrojů z evropských fondů.

5.3 Projektový záměr Přírodní rezervace Štěpán

Název projektu

Implementace soustavy Natura 2000 v Moravskoslezském kraji – I. etapa 2009 – 2012

Lokalizace projektu

Moravskoslezský kraj, vymezení evropsky významné lokality Přírodní rezervace Štěpán

Předkladatel

Moravskoslezský kraj

sídlo: 28. října 117, 702 18 Ostrava

IČ 70890692

Řízení projektu

Koordinace projektu, komunikace mezi jednotlivými subjekty, delegování pravomocí a odpovědností pro všechna stádia projektu, administrativa. Zásady pro sledování realizace projektu a archivace dokumentů se řídí vnitřním předpisem kraje: „Pravidla pro řízení projektů Moravskoslezského kraje spolufinancovaných z evropských finančních zdrojů v plánovacím období 2007 – 2013.“

Cílem projektu

Označení smluvně chráněného území, zajištění podkladů pro případné vyhlášení ptačí oblasti na daném území.

Základní řešení projektu

V rámci případného vyhlášení ptačí oblasti bude nutné následovně:

- dlouhodobý biomonitoring ekologicky významných a ohrožených druhů ptáků, zejména druhů indikujících kvalitu rybníčního ekosystému
- průběžné sledování vlivu rybníkářského hospodaření na biotop v PR
- sledovat a monitorovat vlivy a redukci populace kotvice a šíření řečanky přímořské, které mohou v rybníce vytvářet monokulturu nedostupnou pro ostatní druhy makrocyt
- provést v roce 2011 a na konci plánu péče (rok 2016) komplexní zoologické a botanické inventarizační průzkumy

Výstupy projektu

Inventarizační průzkumy by měly poskytnout aktuální informace o současném stavu, kvalitativních a kvantitativních vlastnostech sledovaného území. Dále pak by měly být získány informace o dynamice a vlastnostech předmětů ochrany, faktorech prostředí

a ostatních činnostech, které ovlivňují či ohrožují celý biotop a určit optimální péči pro zachování a zlepšení celkové ochrany.

Smlouvy o chráněném území

Po vyhotovení ZPMZ je třeba vydat dodatek (novelu) ke zřizovacímu předpisu s odkazem na provedený ZPMZ a s aktualizovaným seznamem parcel PP i OP.

Časový harmonogram projektu

Doba realizace projektu „Implementace soustavy Natura 2000 v Moravskoslezském kraji – I. etapa“ pro lokalitu PR Štěpán je stanovena na období leden 2009 – březen 2012.

Rozpočet

Ceny jsem stanovil na základě internetového průzkumu (*technické vybavení*) a průzkumu cen v místě obvyklých u obdobných zakázek (*služby*). Veškeré ceny jsou jen předběžné, přesné ceny budou známy až po výběrovém řízení.

Tabulka č. 7: Předpokládané finanční náklady na realizaci projektu PR Štěpán

název		Děhylovský potok - Štěpán
kód EVL		<u>CZ0813439</u>
kategorie		PR
předmět ochrany		kuňka ohnivá piskoř pruhovaný vážka jasnoskvrná
rozloha dle NV (ha)		80,17
obec		Děhylov, Ostrava
katastrální území		Děhylov, Martinov ve Slezsku
popis umístění		Lokalita leží na rozhraní obce Děhylov a města Ostravy, na pravém břehu řeky Opavy
poznámka		Na části EVL vyhlášena PR Štěpán (46,9 ha).
I. etapa	inventarizační průzkum (Kč)	140 000
	plán péče (Kč)	70 000
II. etapa	geodetické práce (Kč)	50 000
	značení hranic (Kč)	35 000

Management na 10 let	kosení porostů (Kč)	1 000 000
	udržování značení hranic (Kč)	25 000
techn. podpora, korespondence apod.		20 000
náklady celkem (Kč)		1 345 000

I. etapa je téměř plně financována z prostředků operačního programu Životní prostředí, stejný způsob financování se předpokládá u II. etapy. Financování III. etapy není dosud zajištěno.

Udržitelnost projektu

Na I. etapu projektu bude navazovat II. etapa, jejíž zahájení se předpokládá nejpozději v roce 2013. Po ukončení II. etapy a vyhlášení ptačí oblasti na daném území začne běžet udržitelná fáze projektu, ve které budou realizována managementová opatření vyplývající z plánů péče s cílem zachovat nebo zlepšit stav předmětu ochrany v ZCHÚ. Péče o ZCHÚ bude financována z rozpočtu kraje, popř. budou hledány možnosti využití finančních zdrojů z evropských fondů.

ZÁVĚR

Životní prostředí v Moravskoslezském kraji, konkrétně v ostravské oblasti, patří k nevíce znečištěným v celosvětovém měřítku. Přesto se i v tomto regionu podařilo zachovat místa, ve kterých negativní lidská činnost neměla destruktivní účinky na životní prostředí. Hodnotíme-li výsledky ochrany zájmových lokalit v regionu Moravskoslezského kraje je možné konstatovat, že k vážnějšímu ohrožení těchto území nedochází. Ochrana přírody a krajiny v tomto kraji má vysokou kvalitu, kterou prověřilo i období průmyslové expanze v minulém století. Přes všechny negativní vlivy již v té době existovaly chráněné krajinné oblasti Jeseníky a Beskydy a tehdejší vedení zvládlo ochránit přírodu a krajinu v uvedených lokalitách jak před průmyslovou, tak turistickou a rekreační expanzí.

Vzhledem k útlumovým programům, probíhajícím intenzivně hlavně v devadesátých letech minulého století v průmyslovém i hornickém odvětví se situace pro ochranu přírody a krajiny stala přijatelnou a únosnou.

Lokality, jenž jsou zařazeny do soustavy Natura 2000 (CHKO Jeseníky, Beskydy, Poodří), nejsou ve své činnosti ochrany přírody a krajiny nijak kriticky či vážněji ohroženy, alespoň přímými vnějšími vlivy ve formě záboru půdního fondu pro případnou výstavbu. Přesto lokalitám hrozí poškození způsobené emisemi, chemickými látkami, odpady a hlavně cestovním ruchem. Taktéž lze za ohrožení považovat rozšiřování sídelních lokalit nacházejících se v daných oblastech. A v neposlední řadě je nutné zmínit možnost ohrožení plynoucí z lesnických a zemědělských činností.

Vyjmenované typy ohrožení jsou „postrachem“ pro jakoukoli lokalitu na území Moravskoslezského kraje bez ohledu na to, zda je či není chráněná. Kvalitně a dobře aplikovaná, zákonem schválená ochrana přírody a krajiny však dokáže tyto negativní vlivy zmírnit, případně úplně odstranit.

Diplomová práce měla za cíl posoudit, zda aplikování Natury 2000 do české legislativy a využívání Strukturálních fondů EU je přínosem pro ochranu přírody na území ČR či nikoli.

Hodnotu životního prostředí nelze přesně ekonomicky vyčíslit. Jeho přínos je estetický, emocionální a výsledkem péče o ně je zachování přírody pro další existenci lidského rodu při zachování stávajícího životního prostředí s jeho druhovou skladbou flory a fauny. Aplikování Natury 2000 je ukázkovým příkladem, jak lze kvalitně chránit přírodu a krajinu

prostřednictvím všech dostupných nástrojů a docílit tak úplné nebo alespoň přijatelné redukce negativních vlivů v zájmových lokalitách na území Moravskoslezského kraje.

Na základě výše uvedených skutečností mohu tedy konstatovat, že implementace Natury 2000 do české legislativy přispívá k ochraně přírody a krajiny, a to nejen na národní úrovni, ale také na území Moravskoslezského kraje. Využití Strukturálních fondů EU uvolnilo finanční prostředky na lokality, které si zaslouží ochranu i na nadnárodní úrovni s potencionální možností zařazení i do soustavy Natura 2000, a na které by se těžko hledaly finanční prostředky v rámci státního rozpočtu. Zavedení soustavy Natury 2000 v rámci Moravskoslezského kraje lze proto hodnotit jednoznačně pozitivně.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] KOČÍKOVÁ, P.: *Evropská Unie a životní prostředí*, 1. vyd., Ostrava: Montanex, 1998, 185s., ISBN 80-85780-98-4
- [2] KONEČNÝ, M.: *Ekologický management*, 1. vyd., Karviná: Slezská univerzita, 2005, 262 s., ISBN 80-7248-293-9
- [3] KRUŽÍKOVÁ, E.: *Ekologická politika a právo životního prostředí v Evropské unii*, Nakladatelství a vydavatelství litomyšlského semináře, Praha 1997, s. 7 - 21
- [4] MEZŘICKÝ, V.: *Environmentální politika a udržitelný rozvoj*, 1. vyd., Praha: Portál, 2005, 208 s., ISBN 80-7367-003-8
- [5] MOLDAN, B.: *Neudržitelný rozvoj ekologie hrozba i naděje*, 2. vyd., Praha: Karolinum, 2003, 141 s., ISBN 80-246-0769-7
- [6] Katalog biotopů České republiky, 1.vyd., Brno: Retis s.r.o. Brno, 307 s., ISBN 80-86064- 55-7
- [7] Rezervační kniha PR Štěpán, depon. in Krajský úřad Moravskoslezského kraje
- [8] Rezervační kniha Přírodní památka Hraniční meandry Odry, depon. in Krajský úřad Moravskoslezského kraje

INTERNETOVÉ ZDROJE

- [1] <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/sbirka/2004/sb127-04.pdf>
- [2] <http://aplikace.mvcr.cz/sbirka-zakonu/>
- [3] <http://www.beskydy.ochranaprirody.cz/>
- [4] <http://www.biomonitoring.cz/ptaci-oblasti.php?ptaciOblastID=168892>
- [5] <http://www.czp.cuni.cz/knihovna/6EAP/6AP/default.htm>
- [6] http://ec.europa.eu/ceskarepublika/information/glossary/term_165_cs.htm
- [7] http://ec.europa.eu/ceskarepublika/pdf/amsterodamska_smlouva_cs.pdf
- [8] https://is.mendelu.cz/eknihovna/opory/zobraz_cast.pl?cast=4938
- [9] <http://www.strukturalni-fondy.cz/Informace-o-fondech-EU>

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

AOPK	Agentura ochrany přírody a krajiny.
ČIŽP	Česká inspekce životního prostředí.
ČSSR	Československý socialistická republika
ČSR	Československá republika
ČR	Česká republika.
EAGGF	Evropský zemědělský, podpůrný a garanční fond
EEA	Evropská agentura pro životní prostředí - European Environment Agency
EHS	Evropské hospodářské společenství
EIA	Posuzování vlivů na ŽP - Environmental Impact Assessment
EIB	Evropská investiční banka
ERDF	Evropského fondu regionálního rozvoje
ES	Evropské společenství
ESF	Evropský sociální fond
EU	Evropská unie
EVL	Evropsky významná lokalita
FIFG	Finanční nástroj pro řízení rybolovu
GIS	Geografické informační systémy
CHKO	Chráněné krajinné oblasti
MSK	Moravskoslezský kraj
MŠK	Min. školství a kultury
MŽP	Ministerstvo životního prostředí
NP	Národní parky
NPP	Národní přírodní památky
NPR	Národní přírodní rezervace
OCD	Organizace pro hospodářskou spolupráci a rozvoj

OSN	Organizace spojených národů
PO	Ptačí oblast
PP	Přírodní památka
PR	Přírodní rezervace
SPA	Special Protection Areas tzv. ptačí oblast
USES	Územní systém ekologické stability
ZPMZ	Zápis podrobného měření změn
ZCHÚ	Zvláště chráněné území

SEZNAM MAP

Mapa č. 1: Hranice ptačí oblasti Beskydy na území České republiky	57
Mapa č. 2 : Hranice území Ptačí oblasti Heřmanský stav – Odra – Poolší	61
Mapa č. 3: Mapa dílčích ploch a objektu Přírodní rezervace Štěpán.....	66

SEZNAM TABULEK

Tabulka č.1a: Chráněná území v České republice v období 1989 až 2008	14
Tabulka č.1b: Chráněná území v České republice v období 1989 až 2008	14
Tabulka č. 2: Seznam Evropsky významných lokalit v Moravskoslezském kraji	49
Tabulka č. 3: Seznam Ptačích oblastí v Moravskoslezském kraji	51
Tabulka č. 4: Popis rizik a návrh jejich předcházení pro Krajský úřad MSK	70
Tabulka č. 5: Předpokládané finanční náklady na realizaci projektu PO Beskydy	73
Tabulka č. 6: Předpokládané finanční náklady na realizaci projektu PO Heřmanský stav – Odra – Poolší	75
Tabulka č. 7: Předpokládané finanční náklady na realizaci projektu PR Štěpán	78

SEZNAM PŘÍLOH

1. Příloha P I: Naturové biotopy Beskydy

PŘÍLOHA P I: NATUROVÉ BIOTOPY BESKYDY

	Stanoviště/Biotop	Rozloha (ha)	Podíl (%)	R/Z/G	Předmět ochrany
3130	Oligotrofní až mezotrofní stojaté vody nížinného až subalpínského stupně kontinentální a alpínské oblasti a horských poloh a jiných oblastí, s vegetací tříd <i>Littorelletea uniflorae</i> nebo <i>Isoëto-Nanojuncetea</i>	0.0682	0.00	C/B/-	
	M2.1 Vegetace letněných rybníků	0.0682	0.00	C/B/-	
3220	Alpínské řeky a bylinná vegetace podél jejich břehů	0.1354	0.00	C/B/-	
	M4.3 Štěrkové náplavy s třtinou pobřežní (<i>Calamagrostis pseudophragmites</i>)	0.1354	0.00	C/B/-	
3230	Alpínské řeky a jejich dřevinná vegetace s židovníkem německým (<i>Myricaria germanica</i>)	0.3303	0.00	-/-/-	
	M4.2 Štěrkové náplavy s židovníkem německým (<i>Myricaria germanica</i>)	0.3303	0.00	-/-/-	
3240	Alpínské řeky a jejich dřevinná vegetace s vrbou šedou (<i>Salix elaeagnos</i>)	5.287	0.01	B/B/-	
	K2.2 Vrbové křoviny štěrkových náplavů	5.2870	0.01	B/B/-	
4030	Evropská suchá vřesoviště	1.4474	0.00	B/B/-	
	T8.2B Sekundární podhorská a horská vřesoviště bez výskytu jalovce obecného (<i>Juniperus communis</i>)	0.9426	0.00	B/B/-	
	T8.3 Brusnicová vegetace skal a drolin	0.5048	0.00	C/B/-	
4080	Subarktické vrbové křoviny	0.0225	5.39	C/C/-	
	A8.2 Vysoké subalpínské listnaté křoviny	0.0225	5.39	C/C/-	
6230	Druhově bohaté smilkové louky na silikátových podložích v horských oblastech (a v kontinentální Evropě v podhorských oblastech)	162.3938	0.38	C/B/-	
	T2.2 Horské smilkové trávníky s alpínskými druhy	5.5466	0.01	D/C/-	
	T2.3A Podhorské až horské smilkové trávníky s jalovcem	42.7382	0.10	C/B/-	
	T2.3B Podhorské až horské smilkové trávníky bez jalovce	114.1090	0.27	C/B/-	
6410	Bezkolencové louky na vápniých,	3.4497	0.00	C/B/-	

rašelinných nebo hlinito-jílovitých půdách
(*Molinion caeruleae*)

	T1.9 Střídavě vlhké bezkolencové louky	3.4497	0.00	C/B/-	
6430	Vlhumilná vysokobylinná lemová společenstva nížin a horského až alpínského stupně	83.6017	0.20	B/B/-	
	A4.2 Subalpínské vysokobylinné nivy	3.8456	0.00	B/B/-	
	A4.3 Subalpínské kapradinové nivy	12.2532	0.02	B/B/-	
	M5 Devěsilové lemy horských potoků	28.8798	0.06	C/B/-	
	T1.6 Vlhká tužebníková lada	38.6231	0.09	B/B/-	
6510	Extenzivní sečené louky nížin až podhůří (<i>Arrhenatherion, Brachypodio-Centaureion nemoralis</i>)	1523.0188	3.65	C/B/-	
	T1.1 Mezofilní ovsíkové louky	1523.0188	3.65	C/B/-	
6520	Horské sečené louky	87.7209	0.21	B/B/-	
	T1.2 Horské trojštětové louky	87.7209	0.21	B/B/-	
7140	Přechodová rašeliniště a třasoviště	11.9916	0.02	B/B/-	
	R2.2 Nevápnitá mechová slatiniště	5.5240	0.01	A/A/-	
	R2.3 Přechodová rašeliniště	6.4676	0.01	B/B/-	
7220	Petrifikující prameny s tvorbou pěnovců (<i>Cratoneurion</i>)	0.02	4.79	A/A/-	
	R1.3 Lesní pěnovcová prameniště	0.0200	4.79	A/A/-	
8150	Středoevropské silikátové sutě	0.1308	0.00	D/B/-	
	S2B Pohyblivé sutě silikátových hornin	0.1308	0.00	D/B/-	
8220	Chasmoxytická vegetace silikátových skalnatých svahů	11.6923	0.02	C/B/-	
	S1.2 Štěrbínová vegetace silikátových skal a dročin	11.6923	0.02	C/B/-	
8310	Jeskyně nepřístupné veřejnosti	0.0145	3.47	B/A/-	
	S3B Jeskyně nepřístupné veřejnosti	0.0145	3.47	B/A/-	
9110	Bučiny asociace <i>Luzulo-Fagetum</i>	9689.1249	23.23	B/B/-	
	L5.4 Acidofilní bučiny	9689.1249	23.23	B/B/-	
9130	Bučiny asociace <i>Asperulo-Fagetum</i>	1543.3571	3.70	B/B/-	
	L5.1 Květnaté bučiny	1543.3571	3.70	B/B/-	
9140	Středoevropské subalpínské bučiny s	104.7752	0.25	B/A/-	

javorem (*Acer*) a šťovíkem horským (*Rumex arifolius*)

	L5.2 Horské klenové bučiny	104.7752	0.25	B/A/-	
9170	Dubohabřiny asociace <i>Galio-Carpinetum</i>	40.3508	0.09	C/B/-	
	L3.1 Hercynské dubohabřiny	0.4480	0.00	B/A/-	
	L3.2 Polonské dubohabřiny	26.3232	0.06	C/B/-	
	L3.3B Západo-karpatské dubohabřiny	13.5796	0.03	C/B/-	
9180	Lesy svazu <i>Tilio-Acerion</i> na svazích, sutích a v roklich	542.8168	1.30	B/B/-	
	L4 Suťové lesy	542.8168	1.30	B/B/-	
9190	Staré acidofilní doubravy s dubem letním (<i>Quercus robur</i>) na písčitých pláních	11.8491	0.02	C/B/-	
	L7.2 Vlhké acidofilní doubravy	11.8491	0.02	C/B/-	
91D0	Rašelinný les	0.3884	0.00	B/B/-	
	L9.2A Rašelinné smrčiny	0.3884	0.00	B/B/-	
91E0	Smíšené jasanovo-olšové lužní lesy temperátní a boreální Evropy (<i>Alno-Padion</i>, <i>Alnion incanae</i>, <i>Salicion albae</i>)	138.7611	0.33	B/A/-	
	L2.1 Horské olšiny s olší šedou (<i>Alnus incana</i>)	5.6543	0.01	B/B/-	
	L2.2A Údolní jasanovo-olšové luhy, typické porosty	133.1068	0.31	B/A/-	
9410	Acidofilní smrčiny (<i>Vaccinio-Piceetea</i>)	795.6597	1.90	B/B/-	
	L9.1 Horské třtinové smrčiny	490.3186	1.17	B/B/-	
	L9.2B Podmáčené smrčiny	115.8765	0.27	C/B/-	
	L9.3 Horské papratkové smrčiny	189.4646	0.45	B/A/-	